

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Koolieelse lasteasutuse õpetaja

Monika Sule

ABIMATERJAL LASTEAIAÕPETAJALE PROJEKTI „VÄIKESE AEDNIKU
AASTARING“ LÄBIVIIMISEKS 6–7AASTASTE LASTEGA ÜHE LASTEAIA NÄITEL

bakalaureusetöö

Juhendaja: loodusteaduste didaktika õpetaja Marianne Olbrei

Tartu 2020

Abimaterjal lasteaiaõpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks
6–7aastaste lastega ühe lasteaia näitel

Resümee

Bakalaureusetöö eesmärk oli koostada abimaterjal lasteaiaõpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks 6–7aastaste lastega. Abimaterjal sisaldab lõimitud tegevusi, mis on seotud õues õppimise ja töökasvatuse organiseerimisega aiatöö erinevatel etappidel.

Abimaterjal koostati Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast lähtuvalt ning lisaks küsiti tagasisidet neljalt eksperdilt. Abimaterjali kasutasid praktiliselt kaks eksperti koos uurijaga, kaks eksperti andsid hinnangu oma kogemustest lähtuvalt ja sisse viidi soovitatud muudatused. Ekspertide tagasiside tulemusena selgus, et koostatud abimaterjal on abiks õpetajale viimaks läbi projekti „Väikese aedniku aastaring“ 6–7aastaste lastega.

Märksõnad: abimaterjal lasteaiaõpetajale, õuesõpe, töökasvatus, „Väikese aedniku aastaring“

Summary

The aim of the bachelor's thesis was to compile a support material for a kindergarten teacher to carry out the project "A Year of the Little Gardener" with children aged 6–7. The support material includes integrated activities related to the organization of outdoor learning and work education at different stages of gardening. The support material was compiled based on the national curriculum of the Preschool Child Care Institution, and in addition, the feedback was requested from four experts. The support material was used practically by two experts together with the researcher. Two experts evaluated it based on their experience and the recommended changes were introduced in the work. As a result of the feedback from the experts, it became clear that the prepared support material will help the teacher to carry out the project "A Year of the Little Gardener" with 6-7-year-old children.

Keywords: support material for kindergarten teacher, outdoor education, work education, "A Year of the Little Gardener".

Sisukord

Resümee	2
Summary	2
Sisukord	3
Sissejuhatus	5
Õuesõpe	6
Õuesõpe kui looduskeskkonnas toimuv õppetöö vorm	6
Õuesõpe kui kaasaegse õppeprotsessi osa	6
Õuesõpe kui loodusteadliku mõtteviisi kujundaja	7
Töökasvatuse tähtsus lapse arengu toetamisel	7
Töö mõiste	8
Töökasvatus lasteaias	8
Permakultuur	9
Köögiviljaaed lasteaias	9
Kõrgpeenrakastide eelised	10
Aiatöö tähtsus	10
Abimaterjali koostamise põhimõtted	11
Abimaterjali kirjeldus	11
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	13
Metoodika	14
Valim	14
Andmekogumine	14
Andmeanalüüs	15
Tegevusuuringu protseduur	15
Tulemused ja arutelu	17
Tänuõnad	23
Autorsuse kinnitus	23
Kasutatud kirjandus	24
Lisad	27
Lisa 1. Tegevus „Kriibin-kraabin kokku lehti, millest hiljem loomad tehti“	
Lisa 2. Tegevus „Sihka-sahka, saag teeb tööd“	
Lisa 3. Tegevus „Seemnes on taime elu“	
Lisa 4. Tegevus „Mida külvad seda löikad“	
Lisa 5. Tegevus „Sest siiru-viiruline, pealt kullakarvaline“	

Lisa 6. Küsimustik ekspertidele

Lisa 7. Väljavõte uurija päevikust

Lisa 8. Joonised peenarde valmimisest

Sissejuhatus

Pedagoog ja ajakirjanik Ado Grenzstein-Piirikivi on öelnud „Mida külvad kevadel, seda lõikad sügisel, mida õpid noores eas, seisab eluaeg sul peas“ (lk 189) (Grenzstein-Piirikivi, 1888, viidatud Voolaid, Järv, & Ots, 2018 j). Lahtimõtestatult tähendab see, et lapsepõlv on just kõige õigem aeg õppimiseks ja teadmiste omandamiseks, sest lapsel ei ole veel kindlaid harjumusi välja kujunenud. Käis (2018) on lisanud, et „haritavus on omane just lapseale“ (lk 39) ning tema arvates peab õpetuse sisu olema lapsele jõukohane ning huvitav, sest laps tahab toimingutest osa võtta, neid matkida, oma tegevusest rääkida ja elamusi väljendada.

Samal seisukohal on bakalaureusetöö koostaja, kes on lasteaias töötades täheldanud, et lapsed tahavad teha tööd koos täiskasvanuga. Lastele meeldib koos suurte inimestega riisuda lehti, kärpida puude oksa, kaevata ja istutada taimi ning teha teisi vajaduspõhiseid töid. Nad osalevad meelsasti erinevate tööde tegemises, kuid vajaka jääb oskustest tööriistu käsitseda. Käisi (2018) õpetuse kohaselt tuleb algusest peale õpetada õiget töötehnikat. Bakalaureusetöö koostaja tegi sageli koos lastega erinevaid töid lasteaia õuealal, mille käigus selgus tõsiasi, et lapsed ei oska tööd teha ning probleemiks olid ka 6–7aastaste laste puudulikud teadmised aiatööst ja tööriistadest. Seega on käesoleva töö uurimisprobleemiks, kuidas tutvustada 6–7aastastele lastele aiatöid ning taimede kasvatamist ja millised peaksid olema toetavad abimaterjalid õpetajale. Töö koostaja ei leidnud Eestis läbiviidud teaduslikke uuringuid aiatööde tegemisest 6–7aastaste lastega.

Lapseea aktiivset õppimist ja õppekasvatustöö mitmekesistamist arvestades on projekti „Väikese aedniku aastaringi“ läbiviinud lasteaed alustanud projektipõhise õppe- ja kasvatustööga õppeaastal 2008/2009. Lasteaia tugevuseks on õuesõppe süvahuvilised õpetajad ning õppenõukogu otsusel on lasteaias üks päev nädalas õues õppimise päev. Õuesõppe poolt kõneleb ka Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008), mille kohaselt tuleb õppe- ja kasvatustöö siduda kodukoha loodusega ja õpitavaga tutvutakse loomulikus keskkonnas. Valdkonna „Mina ja keskkond“ üheks oluliseks eesmärgiks on keskkonna kogemine erinevate meelte ja aistingute abil (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008).

2018 aasta sügisel oli töö koostajal võimalus osaleda koolitusel „Söödav iluaed – lasteasutusse sobivad ilutaimed“ Hiiumaa Ametikoolis, kus ta tutvus lisaks põhikoolitusele aia rajamise ideega permakultuuri põhimõtteid arvestades. Koolitusel saadud teadmisi ja oskusi otsustas bakalaureusetöö koostaja rakendada lasteaias õppeaasta jooksul ja koostada

abimaterjal tegevusteks 6–7aastastele lastele, mis arvestab aiatööde aastaringi ja abistab õpetajat õuesõppe tegevuste läbiviimisel.

Õuesõpe

Aiatöö on aktiivne õppimine looduskeskkonnas ja osa õuesõppest, mis on Sarve sõnul õppimine ehedas, õppimist toetavas keskkonnas, kõigi meeltega vahetult kogedes, oma kätega ise tehes ja kogetut teistele vahendades ning edasi õpetades (Sarv, 2006). Õues õppimine puudutab lapse kõiki meeli, kus saadud elamustest võib kujuneda suunatud uurimine, mis loob lapsele jõukohaseid väljakutseid, innustab uurima, avastama ja tarkusi omandama. Uurimis- ja avastamishetked suunavad lapse koostööle kaaslastega, mis soodustab sotsiaalset hakkamasaamist. Erinevate meeltega kogemine soodustab õpitegevust laste puhul, kes vajavad erilist kohtlemist. Õues õppides leiab nutikas õpetaja tegevusi erinevate isiksuslike omadustega lastele (temperamentitüübid, suutlikkus, raskusaste, oskused, liikumisvajadus jt) (Brügge, & Szczepanski, 2008).

Õuesõpe kui looduskeskkonnas toimuv õppetöö vorm. Looduskeskkonda peavad lapsevanemad ja osa õpetajaid kõige õpetlikumaks kasvukeskkonnaks. Nende arvates on töö ja mäng looduskeskkonnas loodusega tutvumise praktiline, ainuõige ja lapsesõbralik võimalus (Sarap & Turro, 2014). Lastel on siiras huvi looduse vastu ning seda tuleb ära kasutada lähiümbruse looduse tundma õppimiseks ning õppimine käib eakohasel viisil kogemuste, meelte ja emotsioonide kaudu (Käis, 2018).

Eesti õuesõppe õpetajate koolitaja Tuuling (2017) peab õuesõpet õppimise ja õpetamise filosoofiliseks mõtestamiseks, mis seob teooria praktikaga. Tänapäeva lastel puuduvad sageli seosed maaeluga, sest neil ei ole võimalust olla maal vanavanemate juures, saada osa põllu- ja metsatöödest ning kogeda ehedat töötegemise emotsiooni. Hoidma ja kaitsma hakkab inimene aga seda, mida tunneb ja teab. Õuesõppe tegevustes sisalduvad õpitava aine kolm kogemust: aktiivne tegutsemine, isiksuslik ja sotsiaalne areng ning keskkonnateadlikkuse tõus. Eesmärgiks on lapse tervis ja jätkusuutlik elu (Tuuling, 2017). Õues õppimise vajadust toetab ka Tervise Arengu Instituudi 2019. aastal (Haav, 2019) avaldatud uurimus, mille põhjal on Eesti laste liikumisaktiivsus vähene. Nende soovitude kohaselt vajaksid lapsed optimaalse tervise säilitamiseks vähemalt 60 minutit liikumist ja mõõdukat kehalist tegevust päevas ning õues õppimine on elukvaliteeti parandava toimega (Dahlgren & Szczepanski, 2006).

Õuesõpe kui kaasaegse õppeprotsessi osa. Kaasaegne aktiivne õppeprotsess peab lapsel aitama luua seoseid tegelikkusega ja mõista õpitavat ning parimateks on meetodid, mis

tekitavad lapses tahtmise innustunult, omaalgatuslikult ja visalt tegutseda. Sihipäraselt tegutsedes saavad lapsed rahulduse ise tegemisest, mis lõimib erinevad valdkonnad lapsele meelepäraseks ja arusaadavaks tervikuks (Hujala, 2004). Tänapäevast lasteaeda iseloomustab hästi organiseeritud õppe- ja kasvatustegevus, kus õpetaja on vahendaja ja suunaja rollis. Õpikeskkonna valik on õppe- ja kasvatustöö eesmärkide saavutamisel oluline ja toetav. Õppe- ja kasvatusprotsessi edukuse kindlustavad õpetaja professionaalsus ja tervikuks lõimitud tegevused (Jürimäe & Treier, 2008). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) kohaselt on rühma õppe- ja kasvatustöö korraldamise põhimõtte valdkondade ja tegevuste lõimimine, mis seob erinevad valdkonnad ühtseks tervikuks. Soodne õpikeskkond innustab last aktiivselt tegutsema ja selle kaudu teadmisi ning oskusi omandama.

Õuesõpe kui loodusteadliku mõtteviisi kujundaja. Õues õppinud lapsed omavad loodusteadlikku mõtlemist, mille olulisteks osadeks on väärtushinnangud ja hoiakud, mille kujunemiseks tuleb lastel lahendada igapäevaelulisi probleeme, kus nad saaksid oma teadmisi ja oskusi rakendada ning edasi arendada (Saart & Söömer, 2015). Sarnasele järeldusele jõudis ka Oleinikova (2018) oma uurimuses, kus ta uuris Ida- ja Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkust õuesõppe kasutamisel. Bakalaureusetöö koostaja mitmeaastane lasteaia töötamise kogemus lubab samuti väita, et õues õppimist kogunud lapsed on uudishimulikud, märkavad, küsivad, oskavad otsida muutuva maailma kohta informatsiooni ja luua seoseid ning laste arutlusvõime on loogiline ja julge.

Laps peab teadma, kust tuleb leib, piim, liha, riided tema seljas, mis on kasulik, mis kahjulik, kuidas ennast kaitsta, kuidas elati vanal ajal jne, need teemad on lapsele huvi pakkuvad (Käis, 2018). Koolieelses eas täienevad laste teadmised uutest taimedest, nende välimusest, paljunemisest ja kasvamise aastaringist. Lapsed otsivad põhjusi erinevatele nähtustele ja püüavad aru saada oma tegude tagajärgedest. Lastele meeldib hoolitseda looduse eest, mis asub lasteaia territooriumil või lähiümbruses ja neid köidab looduses töötamisel loominguline lähenemine (Komarova, Kutšakova, & Pavlova, 2009). Töö tegemine looduses on õuesõppe tegevuste üks oluline osa.

Töökasvatuse tähtsus lapse arengu toetamisel

Koolieelses eas arendatakse laste vaimseid võimeid, aga vähem pööratakse tähelepanu praktiliste oskuste omandamisele, kuid just siis hakkavad kujunema laste süstemaatilised tööharjumused. Pidev harjutamine tekitab lapses harjumuse tööd teha (Käis, 2018). Mõtestatud koostegemine annab lapsele väärtuslikke kogemusi, mis on normaalse arengu

tähtis osa. Lapse osalemine ühistegevustes arendab tema vaatlusoskust, kujundab suhtumist loodusesse, õpetab kasutama töövahendeid, suurendab tahet koos tegutseda. Ühise töö käigus saab laps kohe vastused teda huvitavatele küsimustele ja töö on lapsele põnev, kui ta jõud ning oskused sellest üle käivad. Hoolitsemine arendab hoolivust ja kohusetunnet. Koolieeliku jaoks on tähtis, et ta näeks pikemat tööprotsessi arusaama kujundamiseks – vilju saab maitsta tööd tehes ja vaeva nähes. Oma kätega tegemine annab väärtuslikke kogemusi, mida ei ole võimalik asendada teiste tegevustega ja töö mõju on lapsele suur (Arendi, 2011; Leppik, 2008). Laps tunneb end täiskasvanuga koos töötades „suurena“ ja töökogemuse kaudu teadvustab laps töö vajalikkuse, millega kaasneb vastutus tehtu eest (Niiberg & Linnas, 2007). Koolieelses eas pannakse alus laste teadmistele ja oskustele ning töö tegemise oskus on üks nendest, mida ei tohi jätta tähelepanuta. Varakult omandatud töökus, püsivus, hoolsus ja täpsus on püsivad hilisemas tööelus (Käis, 2018).

Töö mõiste. Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi on töö inimese mistahes tegevus, millega ta otseselt või kaudselt loob endale elatusvahendid. Töö tegemine on vaimset või füüsilist pingutust nõudev tegevus, mille sihiks on midagi ära teha ja töökasvatus on inimese sihipärane tööks kasvatamine (Langemets *et al.*, 2009). Käis (2018) pidas tööks igasugust tegevust, mis paneb lapsed liikuma ja arendab nende käsi, jalgu, keelt ning meeli. Lapse arusaamine tema tehtud vajalikkusest või kasulikkusest kasvatab temas mõistmise, et töö toob kasu kõigile (Tuulik, 2017).

Töökasvatus lasteaias. Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) õpiväljundite kohaselt peaks 6–7aastane laps suutma kirjeldada kodukoha taimi ja selgitada, miks muld, vesi, valgus ja soojus on taimedele vajalikud. Aiatöö käigus saab lastele õpetada erinevaid taimi, mille osi saab enesele toiduks kasutada, kasvatades neid köögiviljaaias, peenral või põllul ning hoolitsedes nende eest (Relve, 1999; Langemets *et al.*, 2009). Praktiline tegevus, näiteks rühma peenra rajamine, aitab omandada õigeid töövõtteid taimede eest hoolitsemisel. Lapsi tuleb suunata märkama inimtegevuse mõju ümbritsevale loodusele (Timoštšuk, 2010).

Mikk Sarv on öelnud:

Sellest, et kooliaiad ja kasvuhooned on aja jooksul koolide-lasteaedade juurest ära kadunud, on tuliselt kahju. Need peaksid küll tagasi tulema. Tahame ju kasvatada elus toimetulevaid inimesi ning see, mida laps on kõigi oma meeltega tunnetanud ja tajunud, annabki talle teadmise, kuidas maailm toimib (Vapper, 2017b, para 3).

Bakalaureusetöö koostaja arvates on aiatöö lasteaia peenardel heaks laste teadmisi ja oskusi arendavaks tegevuseks, mis lisaks kindlustab kasvataja värsket ning tervislikku toiduga.

Heaks võimaluseks tööharjumusi kujundada ja köögivilju kasvatada on rajada lasteaia territooriumile kõrgpeenrad. Arvestades Hiiumaa Ametikoolis õpitut, lasteaia õueala omapära ja laste füsioloogiat on töö koostaja seisukohal, et kõrgpeenardel on antud olukorras eelis tavapeenarde ees. Kõrgpeenraid rajades saab lastele õpetada keskkonnasäästlikkust kasutades selleks permakultuuri põhimõtteid.

Permakultuur

Permakultuur tähendab toidu kasvatamist ilma kunstväetisteta ja on kooskõlas looduslike protsessidega. Tänapäevaks on permakultuur arenenud kestlike elukeskkondade kujunemiseni, mille eeskujuks on erinevate ökosüsteemide toimimine. Permakultuuri mõiste võtsid kasutusele keskkonnapsühholoog Mollison ja tema õpilane Holmgren 1970. aastatel Austraalias. Mõiste on tuletatud ingliskeelsetest sõnadest *permanent* - püsiv ja *agriculture* - põllumajandus. Permakultuur kujutas endast põllumajanduslikku filosoofiat, mis ühendas keskkonnasäästlikkuse ja jätkusuutliku elulaadi (Windsberger, 2017). Võimalus püsima jäämiseks on inimese ja looduse koostöö. Majandamise aluseks peab saama kestlikkus. Jätkusuutlik või kestlik majandamine on kooskõla majandus-, sotsiaal- ja keskkonna valdkondade vahel, mille prioriteetidest üks on ökoloogiline tasakaal (Säästev areng, s.a.). Loodust säästvas viljeluses arvestatakse looduses toimivaid koosmõjusid ja mehhanisme, mis juhivad looduses elusolendite vastastikust toimet (Appelgren & Lindberg, 2004). Kestliku arengu ja õues õppimise ühendavaks võimaluseks on jätkusuutlikku mõtteviisi järgides ise toitu kasvatada. Köögiviljade kasvatamine lasteaias toetab laste huvi, algatusvõimet, seob teadmised praktikaga ning võimaldab õpetajal rakendada õuesõppe käigus töökasvatust.

Köögiviljaaed lasteaias

Eelpooltoodule toetudes viidi koos lastega läbi projektipõhine peenrakastide rajamine ja köögiviljade kasvatamine lasteaia õuealal. Töid teostati aasta vältel. Projektipõhise eesmärgistatud tegevuse õnnestumise aluseks oli harjumuspärane õues õppimine, toimiv töökasvatus ja jätkusuutliku permakultuuri põhimõtete arvestamine.

Sellise meetodi rakendamise eelduseks on lugupidamine kõikide elusolendite vastu ja loodusearmastus. Inimese tarbimiskäitumine on muutumas ja üha enam hinnatakse isekasvatatud toitu. Permakultuuri põhimõtetele vastav aed või peenar on värv mõistmise, tunnetuse, vastutustundliku käitumise ja uute teadmiste juurde. Kohandumine loodusega pole pelgalt aiandus, vaid tervise, toitumise, seega elamise terviklik filosoofia, ehk kasulike seoste

võrgustik, mis loob elupaiku paljudele liikidele. Aia mitmekesist elukooslust mõjutavad looduslikud tegurid ja inimese tegevus (Appelgren & Lindberg, 2004; Relve, 1999; Windsperger, 2017).

Kõrgpeenrakastide eelised. Valdavalt kurdavad lasteaiaid õueala ruumipuuduse üle. Kõrgpeenrad teevad võimalikuks köögivilja ja lillede kasvatamise vähest mullapinda pakkuvatel õuealadel. Kõrgpeenardel on mitmeid eeliseid võrdluses tavapeenardega. Kõrgpeenar soojeneb kiiremini ja seetõttu pikeneb saagi kasvatamise ja koristamise aeg ning samuti on öökülmade oht väiksem. Kuna kõrgpeenrad on ümbritsevast maapinnast kõrgemal, on taimed tigude, vesirottide ja jäneste eest paremini kaitstud. Samuti on taimed kaitstud mänguhoos laste eest ja lastel on kergem tööülesandeid täita (Heissenberger & Ritschel, 2013; Windsperger, 2017). Peenarde eest hoolitsemisel õpivad lapsed praktiliselt tundma taimede kasvamise ringkäiku: külvamine, kasvatamine, saagi koristamine ja tarvitamine toiduks. Bakalaureusetöö koostajaga sarnasel seisukohal on mitmed looduslähedaste aedade rajajad (Appelgren & Lindberg, 2004; Bringmann, 2016; Heissenberger & Ritschel, 2013; Windsperger, 2017).

Aiatöö tähtsus. Innustavaks eeskujuks on Saksamaa, kus hoogustub looduslähedaste lasteaedade rajamine. Looduslähedaste keskkondade rajajad rõhutavad, et looduse lähedus on lastele suur kingitus (Kruse, 2013), mis võimaldab mänguliselt õppida tundma loodust, rajades laste endi poolt hooldatavaid köögiviljapeenraid. Töö peenardel arendab vastutustunnet ja eneseusaldust, sest omavahel jagatakse jõukohaseid ülesandeid nagu lõikamine, kaevamine, külvamine, saagi koristamine. Aias töötamise käigus mõistavad lapsed, et köögivilj ei tule poest. Lapsed jälgivad peenral köögivilja kasvamist ja saavad töö käigus selgeks, et taimed vajavad mulda, vett, soojust, valgust ja hoolitsust. Omakasvatatud porgandit on nõus proovima ka laps, kes muidu köögivilju ei söö. Aiatöö tutvustab lastele looduse imet, mille käigus väike seemnetera suureks kasvab ja vilja kannab, mida süüa saab. Sellist imet peaks kogema iga laps (Bringmann, 2016; Heissenberger & Ritschel, 2013).

Oma positiivset kogemust köögiviljade kasvatamisel lasteaia jagavad ka Võrumaal asuva Parksepa lasteaia direktor ja õpetajad, kelle sõnul peab laps teadma, kust tuleb toit ja kuidas kasutada tööriistu. Lasteaia köögiviljaaeda hakati teadlikult väärtustama töötegemise kohana alates 2003. aastast, mil lasteaia hakati rakendama Käisi üldõpetuse põhimõtteid (Vapper, 2017a).

Sarnasel arvamusel on ka töö koostaja ning eelpooltoodut arvestades luuakse abimaterjal

õpetajale, mis väärtustab aiatööd, töökasvatust, õuesõpet ja toetab laste ümbritseva maailma tervikuks kujunemist.

Abimaterjali koostamise põhimõtted

Õpetajatele abimaterjali koostamisel arvestatakse põhimõttega, et see oleks lihtne, arusaadav ja kergesti teostatav olenemata asukohast. Tegevuste koostamisel lähtutakse Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) õppe- ja kasvatustegevuste eesmärkidest ning 6–7aastaste laste õpiväljunditest. Tegevuste koostamisel arvestatakse laste liikumisvajaduse, tegutsemistahte, uudishimu ja mängimise vajadusega, millega ta lähimat ümbrust tundma õpib (Brügge & Szczepanski, 2008; Dahlgren & Szczepanski, 2006; Käis, 2018). Abimaterjalis kasutatud tegevused lõimitakse erinevate ainevaldkondadega, mille kasutamine on sobilik antud teema käsitlemiseks ja arvestab üldõpetuse põhimõtteid (Koolieelse lasteasutuse..., 2008). Tegevused võimaldavad paindlikku õppetööd ja pidevalt loodusega kontaktis olemist. „Kogu kehaga“ õppimine on abiks laste motiveerimisel ja arusaama tekkimiseks ümbritsevast mitmekesisusest (Brügge & Szczepanski, 2008; Dahlgren & Szczepanski, 2006). Liikumine ja tegevused vabas õhus on vajalikud parema elukvaliteedi, tervise ja säästva arengu suunas, sest inimene vajab loodust (Brügge & Szczepanski, 2008; Kruse, 2013). Töötegevustes osalemine on seotud töövahendite ja töövõtete õppimisega (Kalso, 2012) ning selle käigus areneb lapse tahtejõud ja sihikindlus, samuti kujundatakse lapse isiksust ehk toimub lapse intellektuaalne, sotsiaalne, kõlbeline ja füüsiline arenemine (Leppik, 2008). Abimaterjali toel läbiviidavad tegevused võimaldavad õpetajal tähele panna ja arvestada lapse individuaalsust, arengutaset ning sotsiaalsust (Ruberg, 2013). Toetudes eelpool nimetatule on abimaterjalis lastele püstitatud peamised eesmärgid:

- Laps tutvub tööriistade ja töövahenditega ning harjutab nende ohutut käsitlemist.
- Laps oskab teha aiatöid ja kasvatada köögivilju.
- Laps oskab kaaslastega arvestada ja teeb koostööd.
- Laps mõistab jätkusuutlikku käitumist.

Abimaterjali kirjeldus

Uurija eesmärgiks oli koostada abimaterjal lasteaiasõpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks 6–7aastaste lastega. Abimaterjal loodi õuesõppe- ja aiandushuvilistele õpetajatele abistamiseks neid kõrgpeenarde loomisel ja aastaringisel

aiatöodes osalemisel lõimitud tegevuste kaudu. Abimaterjali koostamisel arvestati jätkusuutlikku mõtteviisi, üldõpetuslikke põhimõtteid, töökasvatuse tähtsust ja lähtumist laste huvidest. Abimaterjal on koostatud viie tegevusena, kus on kirjeldatud peamisi aedniku töid aastaringis: peenarde ettevalmistamine, seemnete vaatlemine ja sorteerimine, külvamine, saagi koristamine. Abimaterjal on koostatud põhimõttel, et õpetaja saab tegevustes teha muudatusi vastavalt soovile ja võimalustele. Tegevused on soovituslikud ja hõlpsasti asendatavad. Tegevuste kirjeldused on esitatud töö lisadena:

- Kriibin kraabin kokku lehti, millest hiljem loomad tehti (Lisa 1)
- Sihka-sahka, saag teeb tööd (Lisa 2)
- Seemnes on taime elu (Lisa 3)
- Mida külvad, seda lõikad (Lisa 4)
- Seest siiru-viiruline, pealt kullakarvaline (Lisa 5)

Abimaterjalis on aedniku aastaringiks kõige olulisemad tegevused, mida on vaja teha taimede kasvatamiseks jätkusuutlikul moel. Töötegevused on lõimitud valdkondadega Mina ja keskkond, Keel ja kõne, Matemaatika, Liikumine, Muusika, Kunst. Tegevustes rõhutatakse ohutustehnikat ja räägitakse tööriistade käsitlemisest, sest ka tänapäeva lasteaiaõpetajal puudub igapäevane vajadus ning oskus aiatööriistu kasutada ja käsitseda.

Esimeses tegevuses riisutakse lasteaia õueala, millelt kogutud kulu ja lehti kasutatakse peenarde täitematerjaliks. Tegevus on abiks lehtpuu lehtede tundmaõppimise kinnistamisel, laste liikumisvajadust rahuldab hüppamismäng ning meisterdamine virgutab loovust.

Teises tegevuses tükeldatakse peenra täiteks oksad ja lisatakse esimeses tegevuses riisutud kulu ning lehed. Selgitatakse ja näidatakse saagide kui tööriistade mitmekesisust ja tutvustatakse nende mittesihipärast kasutamist muusika tegemisel. Tegevuses on puhkepausiks liikumismäng, mis leevendab pikaajase keskendumise ja mõõtmistegevuse pinget.

Kolmas tegevus on ainuke tubane tegevus, kus toimub seemnete vaatlemine ja sorteerimine. Sisetingimustesse koostatud tegevus välistab ilmastikutingimuste mõju. Tegevus on lõimitud valdkonnaga „Keel ja kõne“ ning on abiks laste sõnavara rikastamisel, mis võimaldab praktiliselt rakendada lugema ja kirjutama õppimise oskusi. Meisterdamises kasutatavate seemnete nimetamine võimaldab arutleda looduses toimiva mitmekesisuse ja jätkusuutlikkuse üle.

Neljandas tegevuses külvatakse seemned mulda ning lapsed mõistavad, et mulla, vee ja

päikese kõrval vajavad taimed hoolitsemist inimeste poolt. Oma kätega tehtud väärtustab nime kirjutamine pulgale ja selle lisamine enda külvatud seemnete juurde. Korraldatud katse hernestega rahuldab laste loomulikku uudishimu. Liikumismäng võimaldab lastel mõista õue kui põnevat mängukeskkonda.

Viimane tegevus on kokkuvõttev tegevus, mis lõppeb saagi koristamise ja ühise koosviibimisega, mille käigus lapsed väärtustavad tehtud tööd, tunnevad rõõmu kaaslastest ja mitmesugustest ühistegevustest. Tegevuse tulemusena mõistavad lapsed aedniku aastaringi ja naudivad omakasvatatud vilju. Lõkke ääres tehtu tugevdab laste omavahelisi sõprussuhteid ja annab väärtuslikke oskusi ning teadmisi. Kartulitrüki tarbeks lõigatud muster/kujund õpetab lapsele eluks vajaminevat üliolulist oskust – noa käsitlemist. Takistusraja läbimine innustab lapsi koostööle ja üksteise toetamisele.

Kõik tegevused on üles ehitatud selliselt, et lastel oleks võimalus koostööks ja üksteise abistamiseks ning oluline on tegevuste ülesehitusel rühma töötajate ja vanemate kaasamine.

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Teoreetilisi lähtekohti arvestades on käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks koostada abimaterjal lasteaiaõpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks 6–7aastaste lastega. Sobilikkuse hindamiseks ja muudatuste tegemiseks viidi läbi tegevusuuring.

Uurimisküsimused sõnastati järgmiselt:

1. Kas ja kuidas on koostatud abimaterjal ekspertide arvates abiks õpetajale 6–7aastaste laste töökasvatuse korraldamisel lasteaias?
2. Kuidas hindavad eksperdid abimaterjalis kajastuvate tegevuste sobivust 6–7aastastele lastele?
3. Missuguseid muudatusi soovivad eksperdid ja uurija koostatud abimaterjalis läbi viia?

Metoodika

Koostatud abimaterjali sobivuse hindamiseks viiakse läbi tegevusuuring, mis on sobiv pedagoogiliste tegevuste analüüsimiseks ja paranduste sisseviimiseks vastavalt ekspertide poolt antud soovitudele (Löfström, 2011). Abimaterjali hindamiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit, mis on mitteamvuliste andmetega töötamise ja tõlgendamise parim vahend (Õunapuu, 2014). Järgnevalt tuuakse välja uurimuse valim, andmekogumismeetod, andmeanalüüs ja tegevusuuringu protseduur.

Valim

Uurimistöö valimiks kasutati mugavusvalimit, kus ekspertideks olid õpetajad, kes olid lihtsasti kättesaadavad ja huvitatud abimaterjali kasutamisest (Õunapuu, 2014). Uurimuses osalesid neli õpetajat–eksperti kohalikust lasteaiast, kus asutuse õppekava kohaselt on üks päev nädalas õues õppimise päev. Kaks uurimuses osalenud eksperti koostasid rühma aasta tegevuskava abimaterjalidele toetudes ja viisid tegevused koos uurijaga praktiliselt läbi. Kaks eksperti andsid abimaterjalidele hinnangu oma töökogemustele toetudes. Ekspertidele tutvustati uurimistöö eetikale vastavalt nende osa uurimuses, mis oli seotud vabatahtlikkuse ja anonüümsusega (Teadustöö eetika, s.a.). Ekspertide taustaandmed esitatakse anonüümselt ja vastused uurija küsimustele kodeeritult.

Valimi moodustanud ekspertide õpetajana töötamise kogemus jääb vahemikku 3–38 aastat. Üks ekspert on pedagoogilise kõrgharidusega. Teine ekspert on rakendusliku kõrgharidusega tervisekaitse spetsialist, kes on läbinud 320h eelkoolipedagoogika kursuse. Kolmas ekspert on lõpetanud matemaatika teaduskonna ja läbinud 160h koolituse „Erivajadusega laps koolieelses lasteasutuses“. Neljas ekspert omab bakalaureusekraadi eripedagoogikas. Kõikidel ekspertidel on õpetaja ametijärk.

Andmekogumine

Projekti „Väikese aedniku aastaring“ abimaterjal (Lisad 1–5) koostati põhimõttel, et õpetajad saaksid seda rühma aasta õppe- ja kasvatustööd planeerides arvestada ja kasutada. Abimaterjali kohta andmete kogumiseks kasutati küsimustikku (Lisa 6), kus sooviti teada saada ekspertide taustaandmeid, töökasvatuse vajalikkust, õues õppimise kasutamise sagedust ja nende hinnangut abimaterjali kohta. Ekspertidele saadeti e-maili teel küsimustik peale projekti läbiviimist ja abimaterjaliga tutvumist. Kaks eksperti kasutasid abimaterjali õppe- ja

kasvatustöö planeerimisel ning viisid uurijaga koos tegevused praktiliselt läbi, kaks eksperti andsid hinnangu abimaterjalile oma kogemustele toetudes.

Uurimuses kasutatud küsimused olid avatud, võimaldasid paindlikku vastamist ja ekspertide esitatud soovitude kasutamist abimaterjalide täiustamisel (Õunapuu, 2014). Küsimustiku koostamisel arvestati töö eesmärke ja uurimisküsimusi. Uurimistöös osalemine oli vabatahtlik ja arvestas õpetajate soovi abimaterjali õppetegevustes kasutada. Ekspertide küsitlemisel kasutati Pärensoni (2019) küsimustikku, mis oli samuti koostatud tagasiside ja hinnangu saamiseks abimaterjalile. Küsimustikku muudeti vastavalt uurimistöö teemale.

Andmeanalüüs

Uurimistöö tulemuste analüüsimisel kasutati kvalitatiivset juhtumiülest sisuanalüüsi. Ekspertide vastused koguti eraldi ja iga küsimuse põhjal moodustati kategooria. Küsimustele saadud vastuseid analüüsiti ja võrreldi tekkinud kategooriate lõikes (Kalmus, Masso & Linno, 2015). Küsimustiku koostamisel ja vastuste analüüsimisel arvestati teadustöö eetika normidega. Ekspertidelt küsiti nõusolekut uuringus osalemiseks, informeeriti tegevusest ja tagati konfidentsiaalsus (Teadustöö eetika, s.a.).

Töö koostaja pidas ka uurijapäevikut (Löffström, 2011), mis aitas tegevusi ajaliselt planeerida (Lisa 7).

Tegevusuuringu protseduur

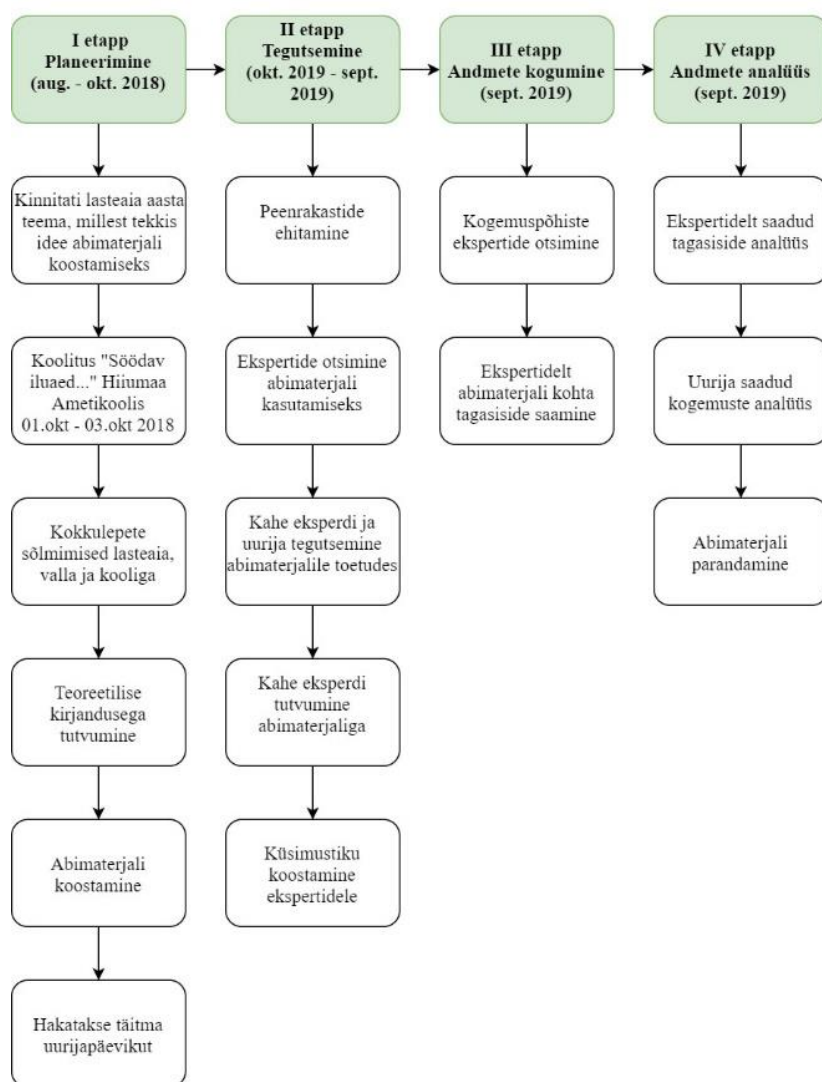
Tegevus ja uurimus viidi läbi mitmeetapilisena (august 2018 – september 2019), kahe õppeaasta jooksul ning sisaldas planeerimise, tegutsemise, andmete kogumise ja andmete analüüsimise etappe (Löffström, 2011). Uuringu etapid toimusid osaliselt paralleelselt kogu tsükli vältel (Skeem 1).

Tegevusuuringu esimeses etapis (august – oktoober 2018) kinnitati lasteaia pedagoogilisel nõupidamisel õppe- ja kasvatustöö aasta teema, mis kujutas endas rõhutatud tähelepanu lapse töökasvatusele ja ise tegemisele ning andis uurijale mõtte abimaterjali koostamiseks. Abimaterjali koostaja osales koolitusel „Söödav iluaed – lasteasutusse sobivad ilutaimed“ Hiiumaa Ametikoolis, mille järgselt tuli idee siduda töökasvatus aiatööga ja rajada permakultuuri põhimõtteid järgides kõrgpeenrad lasteaia õuealale. Paralleelselt abimaterjali koostamisega alustas uurija läbirääkimisi peenarde rajamiseks kohalike õpetajatega, lasteaia direktsiooniga, linna heakorraspetsialistiga ja gümnaasiumi tehnoloogia õpetajaga. Hakati läbi

töötama teemakohast kirjandust.

Tegevusuuringu teises etapis koostati abimaterjal uurija isiklikuks kasutamiseks. Abimaterjal koostati lasteaia aasta tegevuskavast lähtuvalt ja oli mõeldud uurija töö hõlbustamiseks õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel. Suulise mõttevahetuse käigus tundsid kaks õpetajat huvi koostatud abimaterjali vastu ja soovisid seda aasta töö planeerimisel aiatöodes koheselt kasutada. Abimaterjali kasutades viidi tegevused koos uurijaga läbi ajavahemikus oktoober 2018 – september 2019 ja tegevuse käik dokumenteeriti. Samuti valmistati ja paigaldati penrad planeeritavale alale. Kogu etapi vältel toimus esimeses etapis alustatud teemakohase kirjandusega tutvumine ja etapi lõpus sõnastati uurimisküsimused ning koostati küsimustik ekspertidelt tagasiside saamiseks.

Skeem 1. Tegevusuuringu etapid

Tegevusuuringu kolmandas etapis (september 2019) pöördus uurija kohaliku lasteaia kahe õpetaja-eksperti poole, kes tutvusid abimaterjaliga ja vastasid küsimustikule oma töökogemustele toetudes. Abimaterjali „Väikese aedniku aastaring“ kasutanud eksperdid said küsimustiku peale kokkuvõtvat tegevust. Küsimustik ekspertidele ja vastused uurijale saadeti e-kirja teel.

Neljandas etapis (september 2019) analüüsiti uurija kogemusi tegevustes osalemisel, ekspertidelt saadud tagasisidet ning tehti abimaterjalis soovitatud täiendused ja muudatused.

Bakalaureusetöö koostaja vormistas õppematerjalid terviklikuks, aiatöö aastaringi arvestavaks abimaterjaliks lasteaiaõpetajale, kasutamaks neid 6–7aastaste laste töökasvatuse propageerimiseks õuesõppe raames ja projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks.

Tulemused ja arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli koostada abimaterjal lasteaiaõpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks 6–7aastaste lastega ning uurida, kuidas koostatud abimaterjal toetab lasteaiaõpetajat töökasvatuse läbiviimisel. Koostatud abimaterjal esitati ekspertidele hindamiseks ja sooviti teada kas ja kuidas on koostatud abimaterjal ekspertide arvates abiks õpetajale 6–7aastaste laste töökasvatuse korraldamisel lasteaias, kuidas hindavad eksperdid koostatud abimaterjalis kajastuvate tegevuste sobivust 6–7aastastele lastele ja missuguseid muudatusi soovivad eksperdid abimaterjalis läbi viia. Ekspertide ja uurija arvamused on subjektiivsed, suhtumine õues õppimisse ja töökasvatusse on kirjeldatud küsimuste kaupa ning hinnang abimaterjalile tegevuste kaupa. Tekstis on kasutatud uurija ja õpetajate-ekspertide arvamusi. Ekspertide puhul on kasutatud kodeeringut (E1, E2, E3 ja E4).

Sooviti teada saada, kui tihti viiakse läbi õuesõppe tegevusi. Ekspertid E1, E2, E3 vastasid, et viivad läbi õuesõppe tegevust vähemalt kord nädalas, ekspert E4 viib õuetegevusi läbi kaks korda kuus, uurija viib õuesõppe tegevust läbi vähemalt korra nädalas. Kõikide ekspertide vastustest järeldub, et õues õppimist peetakse oluliseks ja toetudes Käisile (2018) ning Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008) viiakse õppe- ja kasvatustööd läbi lähiümbruse looduses ning õpitavaga tutvutakse üldõpetuse põhimõtteid arvestades loomulikus keskkonnas.

Töökasvatust pidasid oluliseks kõik eksperdid ja uurija. Näiteks vastas ekspert E1: „Tööoskuste ning harjumustega laps on minu veendumuse kohaselt varustatud elukestva ja iseseisvas elus toimetulekut kindlustava oskusega“ ning temaga sarnasel arvamusel olid ka

ekspertid E2 ja E4. Ekspert E3 pidas töötegemist jätkusuutliku elu aluseks. Ekspertid E1, E3 ja uurija pidasid oluliseks ise tegemise võimalust, mis väärtustab laste silmis isekasvatatud aiasaadusi. Ekspertide arvamused kinnitasid, et varakult omandatud töökus, püsivus, hoolsus ja täpsus on püsivad hilisemas tööelus (Käis, 2018).

Praktiliselt viisid projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbi uurija ning ekspertid E1 ja E2. Ekspertid E3 ja E4 hindasid abimaterjali oma kogemustele tuginedes.

Uurimisküsimusele „Kas ja kuidas on koostatud abimaterjal ekspertide arvates abiks õpetajale 6–7aastaste laste töökasvatuse korraldamisel lasteaias?“ vastasid kõik ekspertid, et abimaterjal on abiks õpetajale ja aitab õppe- ja kasvatustegevust planeerida. Ekspertide arvates oli abimaterjal kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2008), tegevused eakohased, sobilikus mahus 6–7aastastele lastele, kaasatud olid kõik õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad ning tegevusi peeti huvitavateks, põnevust ja avastamisrõõmu pakkuvateks. See aramus kinnitab koolieelse lasteasutuse õpikeskkonna tähtsust õppija ja õpetaja toetamisel (Nugin, 2017). Ekspert E1 tähtsustas asjaolu, et tööülesannete jagamine oli sujuv ja lapsed juhendasid üksteist tööriistade käsitlemisel. Ekspert E2 pidas oluliseks, et laps näeb seemnetest kasvanud vilju ja tema tehtu tulemuslikkust ning lisas veel, et „*praktilise tegevuse käigus kinnistus varem õpitu*“. Ekspert E3 hindas tegevuste seotust looduse ringkäiguga. Ekspert E4 pidas abimaterjali komplekstegevusteks, „*mis on ajaliselt hästi seatud, tulenevalt looduse ringkäigust ja vajalike tööde teostamise järjekorrast*“ ning õpetaja tööd hõlbustavaks. Samal seisukohal olid ka teised ekspertid, kelle arvates oli abimaterjal arusaadavalt kirjeldatud, sobilikult vormistatud, mängud detailselt välja kirjutatud ning mõistetava kirjastiiliga. Ekspertid hindasid abimaterjali punktloendis vormistust heaks, sest vahendid ja tööjuhendid olid hõlpsasti leitavad, meeldis lasteaia personali ning lastevanemate kaasamine. Vanemate kaasamine lasteaia tegevustesse on oluline laste õppimisele ja arengule ning on sillaks lasteasutuse ja kodu vahel (Peterson, 2017). Ekspertide arvates oli ohutustehniline pool piisavalt välja toodud ja turvalisus tagatud. Ekspertid E3 ja E4, kes hindasid abimaterjali kogemustele toetudes, soovisid tulevikus abimaterjali oma töös kasutada. Ekspertide arvates võimaldasid liikumistegevusi sisaldavad ülesanded entusiastlikult tegutseda, ilma, et lastes tekiks tüdimus, väsimus ja kärsitus.

Uurija arvates sujusid kõik tegevused suurepäraselt. Tegevuste käigus oli märgata, kui kiiresti lapsed omandavad uusi töövõtteid, uute tööriistade käsitlemist, erinevaid oskusi

aiatööde tegemisel ja kuidas mängimiseks kasutatav muruväljaks muutus lastele kohaks, kus saab ja peab tööd tegema.

Uurimisküsimusele „Kuidas hindavad eksperdid abimaterjalis kajastuvate tegevuste sobivust 6–7aastastele lastele?“ vastasid eksperdid, et tegevused on eakohased ja täidavad õppe- ja kasvatusetegevuse üldeesmärke. Lisaks peeti veel tähtsaks abimaterjali arvestamist laste liikumisvajadusega, tegevuste mitmekesisuse ja huvitavusega, tööharjumuste kujundamisega, arusaadava sõnastuse ja ülesehitusega, vanemate ja meeskonna kaasamisega, turvalisusega.

Tegevuse „Kriibin-kraabin kokku lehti, millest hiljem loomad tehti“ (Lisa 1) puhul toodi eraldi välja, et lapsed õppisid ohutult reha õigesti käsitsema ja tegid koostööd. Abimaterjali praktiliselt kasutanud eksperdid E1 ja E2 tõdesid, et töötamise käigus ilmnisid laste võimed ja oskused, nad pidid kooskõlastama oma tegevust üksteisega. Leppiku (2008) arvates areneb töö käigus tahtejõud, sihikindlus ja loomingulisus. Lisaks tähtsustasid kõik eksperdid tegevuse ülesehitust vastavalt laste suutlikkusele ja lõimitud tegevuse vastavust püstitatud eesmärkidele. Lehtede tundmaõppimisel pidas ekspert E2 oluliseks õppemängu, mis õpitut kinnistab. Tegevustesse valis õppemängud töö koostaja, pidades silmas põhimõtet, et kõiki mängu on võimalik muuta vastavalt õpitavale temale ning püstitatud õppe- ja kasvatusesmärkidele (Raadik, 2009, Ugaste, 2017). Ekspert E4 pidas oluliseks võimaldatud joogi- ja terviseampsude pausi.

Tegevuse „Sihka-sahka, saag teeb tööd“ (Lisa 2) puhul peeti oluliseks ohutustehnikat ja kõikide rühmatöötajate kaasamist tegevusse. Ekspert E1 rõhutas positiivselt sae kasutamist mittesihipäraselt muusika tegemiseks ja tegi ettepaneku, et tegevuse käigus oleks kõigil lastel võimalus saemuusikat teha. Abimaterjali koostaja otsustas seda ettepanekut mitte arvestada, sest tegevus pikeneks, kuid õpetajal on võimalus soovi korral seda teha. Ekspert E2 tähtsustas asjaolu, et lasteaias õuealal leiduvaid oksid saad mõtestatult ja jätkusuutlikult kasutada. Jätkusuutlikkust ja koduümbruse tundmist rõhutab ka Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008) ja kõige sobivam selleks on õues õppimine. Õues õppimine ei vaja keerukaid õppevahendeid ja on võimalusterohke, ning loob võimalusi erinevate teadmiste ja oskuste õpetamiseks (Tuuling, 2017). Eksperdid E1, E2 ja E4 peavad oluliseks praktiliste töövõtete harjutamist ja nende tähtsust varem õpitud mõõtmise kinnistamisel.

Tegevuse „Seemnes on taime elu“ (Lisa 3) puhul pidasid eksperdid E1, E2 ja E4 tähtsaks tegevuste lõimimist ja sujuvat üleminekut kasutatud tegevustele. Ekspert E4 pidas oluliseks

seemnete kirjeldamist sõnavara laiendamisel ja liikuvate aabitsate kasutamist. Keelemängud toetavad laste lugema ja kirjutama õppimist ning loovad vaba humoorika keskkonna (Nugin, 2017). Eksperdid E3 ja E4 hindasid tegevuse põnevaks ja ebaõiglust välistavaks loosi tõmbamise kasutamise. Eksperdid E1 ja E2 tähtsustasid oletuste kirjapanekut ja nende paikapidavuse kontrollimist sügisel.

Tegevuse „Mida külvad, seda lõikad“ (Lisa 4) puhul rõhutasid eksperdid E1, E2 ja E3 võimalust lapsel jälgida seemne kasvamist taimeks ja mõista looduse järjepidevust. Timoštšuki (2017) arvates on looduse järjepidevuse mõistmine loodusteadliku inimese kasvatamise eelduseks. Kõik eksperdid hindasid liikumismängu „Kiire porgand“ laste lemmikmänguks ja see kinnitab arusaama, et liikumine on laste tegevuse loomulik osa (Palm, 2017).

Tegevuse „Seest siiruviiruline, pealt kullakarvaline“ (Lisa 5) puhul töid eksperdid E1, E2 ja E3 eraldi positiivsena välja võimaluse sügisel rühmakaaslastega uuesti kohtuda. Ekspert E1 pidas oluliseks, et õpetaja saab tagasisidet tehtule. Eksperdid E2 ja E3 pidasid tähtsaks, et laste aasta vältel tehtud töö on kandnud vilja. Ekspert E3 ütles, et „*Jällegi toredasti lõimitud tegevus, kus pole nii suurt rõhku enam õppekasvatustel eesmärkidel, vaid taaskohtumisel ja koostegemisel*“. Ekspert E4 tõi eraldi välja takistusraja, mis sobib lastele alati.

Uurimisküsimusele „Missuguseid muudatusi soovivad eksperdid ja uurija koostatud abimaterjalis läbi viia?“ andsid eksperdid erinevaid soovitusi. Tegevuses „Kriibin-kraabin kokku lehti, millest hiljem loomad tehti“ soovitasid eksperdid E1 ja E2 muudatusena pildi meisterdamiseks kasutatavad lehed raskuse all kuivatada, et vältida lehtede kortsu kuivamist. Soovitust arvestati ja abimaterjali viidi sisse vastav muudatus, et meisterdamiseks kasutatavad lehed eelnevalt kuivatatakse. Ekspert E3 tegi ettepaneku tegevus lõpetada algusega sarnaselt liisusalmiga, kuid abimaterjali koostaja ei pidanud vajalikuks seda arvestada, sest lapsed lõpetavad käelise tegevuse erineval ajal.

Tegevuses „Sihka-sahka, saag teeb tööd“ soovitas ekspert E2 muudatusena kasutada kahemehesaagi ja saagimispukki, et lapsed mõistaksid koostöö tähtsust. Eksperti soovitus arvestati ja vastavad muudatused abimaterjalis tehti. Kõik eksperdid hindasid tegevuse huvitavust ja lõimimise kasutamist. Lõimimine on õppe- ja kasvatustöö planeerimise aluseks, lähtub laste huvidest, arengutasemest ja kujundab lapsele arusaama terviklikust lähiümbrusest (Ross, Õun & Tuul, 2013). Eksperdid E3 ja E4 ei muudaks tegevuse juures midagi. Uurija soovitas abimaterjali kasutajatel eriliselt lastele rõhutada, et mootorsaage ei panda käima, sest

märkas osaledes laste hirmu.

Tegevuses „Seemnes on taimede elu“ soovitas ekspert E3 videovormis tutvustada ka neid seemneid, mida orav sööb, sest plastiliinitöös kasutatakse oravakujulist kartongi. Abimaterjali koostaja ei pea seda vajalikuks, sest video vaatamine hajutab laste tähelepanu ja puudub kooskõla püstitatud eesmärkidega. Krulli (2018) sõnul tuleb keskendumist segavate tegurite mõju välistada. Ekspert E4 soovitas muudatusena seemnete vaatluse jätta kevadesse, kuid abimaterjali koostaja seda muudatust vajalikuks ei pea, sest abimaterjali kasutatav õpetaja võib seda tegevust läbi viia endale sobival ajal.

Tegevuses „Mida külvad, seda lõikad“ ei muudaks eksperdid midagi.

Tegevuses „Seest siiru-viiruline, pealt kullakarvaline“ soovitasid eksperdid E3 ja E4, kes abimaterjali praktiliselt ei kasutanud muudatusena kaasata tegevusse ka lapsevanemad (tegevuse läbiviinud eksperdid E1 ja E2 sellist ettepanekut ei teinud). Abimaterjali koostaja antud soovitus ei arvestanud ja vastavat muudatust tegevuses ei teinud, kuna osalejate arv kasvaks ja lapsed ei pruugiks keskenduda koos õpetajaga tehtavale. Samuti muutub vajaminevate vahendite varumine keerulisemaks ja kulukamaks, soovi korral on õpetajal alati võimalik see muudatus ise teha. Ekspert E4 soovitas õpetajal ise templid eelnevalt valmistada. Abimaterjali koostaja ei arvestanud ka selle soovitusel, sest eesmärk oli, et laps harjutab noa käsitsemist ja saab ise valida omale meeldiva kujundi. Õpetaja peab väärtustama lapse loovust ja eripära (Krull, 2018). Uurija tegi abimaterjalis muudatuse, kus käsitletakse kartulitruki kujundi lõikamiseks nuga, sest märkas, et paljud lapsed ei oska nuga turvaliselt hoida. Muudatus on sisse viidud rõhutatuna jälgida lapse noahoidu.

Kokkuvõtteks. Bakalaureusetöö eesmärk oli koostada abimaterjal lasteaiaõpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks 6–7aastaste lastega. Ekspertide arvates vastab koostatud abimaterjal Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) eesmärkidele ja on õpetajale abiks aedniku aastaringi planeerimisel lõimitud õuetegevustena arvestades töökasvatuse põhimõtteid. Peamiseks eesmärgiks on õpetada lapsi tegema aiatööd, kasutama aiatööriistu, õpetada tundma ja kasvatama köögivilju ning teha seda kõike jätkusuutlikul viisil, mis aitaks kaasa laste loodusteadliku mõtteviisi kujunemisele. Projekt kaasab lasteaia tegevustesse lapsevanemaid ja innustab koostööle ning üksteise abistamisele. Abimaterjal „Väikese aedniku aastaring“ on bakalaureusetöö praktiliseks väärtuseks ning huvi korral on kõikidel õues õppimist ja töökasvatust hindavatel aiandushuvilistel õpetajatel võimalus seda kasutada.

Töö koostaja hinnangul olid piiranguteks asjaolud, et uurija viis tegevusuuringut läbi esmakordselt, ekspertide valim oli väike, uurija oli ekspertidega isiklikult tuttav, osales tegevuste läbiviimisel ja seega ei suudetud tagada ekspertide anonüümsust.

Tänuõnad

Soovin tänada lapsi, kes osalesid innukalt projektis „Väikese aedniku aastaring“ ja eksperte, kelle panus oli väga oluline abimaterjaliga töötamisel ja selle hindamisel. Samuti soovin tänada lasteaeda, gümnaasiumi ja vallavalitsust võimaluse eest projekt läbi viia. Kõige rohkem tahan tänada lähedasi, eriti oma lapsi, kes mind igati toetasid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Monika Sule /allkirjastatud digitaalselt/19.05.2020

Kasutatud kirjandus

- Appelgren, M., & Lindberg, A. (2004). *Biodünaamiline aed*. Kirjastus: Maalehe Raamat.
- Arendi, P. (2011). *Töökasvatus koolieelses eas*. Tallinn: TEA.
- Bringmann, K. (2016). *Mit den Kindern durchs Gartenjahr*. Külastatud aadressil www.kinder-gartenprojekt.de/hochbeet-anlegen/
- Brügge, B., & Szczepanski, A. (2008). *Pedagoogika ja juhtimine*. Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. (2008). *Õuesõpe* (lk 27–51). Tallinn: Ilo.
- Dahlgren, L.O., & Szczepanski, A. (2006). *Õuesõppe pedagoogika. Raamatuharidus ja meeleline kogemus. Katse määratleda õuesõpet*. Tallinn: Ilo.
- Haav, A. (2019). Kehaline aktiivsus. L. Oja, J. Piksööt, K. Aasvee, A. Haav, L. Kasvandik, M. Kukk, K. Kukke, J. Rahno, M. Saapar, & S. Vorobjov (Toim), *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2017/2018. õppeaasta uuringu raport*. (lk 86). Külastatud aadressil https://intra.tai.ee//images/prints/documents/158107216065_Eesti_kooliõpilaste_tervisekaitumine_2017_2018_uuringu_raport.pdf
- Heissenberger, J., & Ritschel, K. (Koost). (2013). *Kinder-Garten-Buch. Naturnahe Freiräume für Kindergärten. Handbuch zur naturnahen Gestaltung*. (3rd ed.). Land Niederösterreich; Gruppe Raumordnung, Umwelt und Verkehr; Abteilung Umwelt- und Energiewirtschaft.
- Hujala, E. (2004). *Uuenev alusharidus*. Tallinn: Ilo.
- Jürimäe, M., & Treier, J. (2008). *Õppekavad ja lasteaed*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kalso, I. (2012). *Lasteaialaste tööriistade kasutamise oskuse kujundamine pere ühistegevuste käigus isade arvamuse põhjal*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I* 2008, 23, 152.
Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917?leiaKehtiv>
- Komarova, T. S., Kutšakova, L. V., & Pavlova, L. J. (2009). *Trudovoje vospitanije v detskom sadu. Programma i metoditšeskije rekomendatsii. Dlja zanjatii s detmi 2-7 let*. Moskva: Mozaika-sintez.
- Krull, E. (2018). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. 3. Tr Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kruse, I. (2013). *Der Waldkindergarten als Therapeutische Landschaft*. Masterarbeit. Berlin

- School of Public Health Charité Universitätsmedizin. Külastatud aadressil
<https://bvnw.de/wp-content/uploads/2014/03/MASTERARBEIT-Ines-Walden-Kruse-2013-Public.pdf>
- Käis, J. (2018). *Õpetuse alused ja teed*. Üldine didaktika. Tartu: Studium.
- Langemets, M., Tiits, M., Valdre, T., Veskis, L., Viks, Ü. & Voll, P. (Toim). (2009). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Leppik, P. (2008). *Kõige tähtsam on lapse arendamine*. Tartu: Zeus Kirjastus.
- Löfström, E. (2011). *Tegevusuuringu käsiraamat*. Külastatud aadressil
<https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:103280/107855/page/1>
- Niiberg, T., & Linnas, M. (2007). *Laps läheb lasteaeda*. Tartu: Atlex.
- Nugin, K. (2017). Keel ja kõne. Nugin, K & Õun, T. (Koost). (2017). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 211–226). Tartu: Atlex.
- Nugin, K. (2017). Õpikeskkonna loomine lasteaias. Nugin, K & Õun, T. (Koost). (2017). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 63–68). Tartu: Atlex.
- Oleinikova, J. (2018). *Lasteaiaõpetajate teadlikkus õuesõppe kasutamisel ja hinnang selle tulemuslikkusele kahe maakonna näitel*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Palm, H. (2017). Liikumisõpetus. Nugin, K & Õun, T. (Koost). (2017). *Õppe ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 286–305). Tartu: Atlex.
- Peterson, T. (2017). Pere kaasamine. Nugin, K & Õun, T. (Koost). (2017). *Õppe ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 311). Tartu: Atlex.
- Pärenson, K. (2019). *Abimaterjal lasteaiaõpetajale õuesõppe soodustamiseks Papioru puhkeala õpperajal*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.
- Relve, H. (1999). *Loodusõpetus VI klassile 1. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Ross, L., Õun, T., & Tuul, M. (2013). Lõimimine kui üldõpetuse alus. Nugin, K. (Koost). (2013). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias* (lk 17–23). Tartu: Atlex.
- Ruberg, M. (2013). *Õppe-kasvatustöö korraldamise põhimõtted lasteaed-algkoolis*. Publitseerimata lõputöö. Tartu Ülikool.
- Sarv, M. (2006). *Õuesõppe pedagoogika teekond Eestis*. Dahlgren, L. O., Szczepanski, A. (2006). *Õuesõppe pedagoogika. Raamatuharidus ja meeleline kogemus. Katse määratleda õuesõpet* (lk 5–7). Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- Saart, K., & Söömer, S. (Koost). (2015). *Arenev teadushuviharidus. Õpime kogemustest*.

Kehitämiskeskus Opinkirjo & Eesti Teadusagentuur.

Sarap, A., & Turro, M. (2014). Kodukoha looduskeskkonna väärtustamine lasteaias.

Lilleoja, L. (Koost). (2014). *Kasvatustegelikkus õppija ja õpetaja pilgu läbi*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar.

Säästev areng (s.a.). Külastatud aadressil

<https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/saastev-areng>

Teadustöö eetika (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.eetika.ee/et/teaduseetika/teadustoo>

Timoštšuk, I. (2017). Looduskeskkonna tundmaõppimine. Nugin, K., ja Õun, T. (Koost).

(2017). *Õppe ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 234–247). Tartu: Atlex.

Timoštšuk, I. (2010). Looduskeskkonnaga seotud väärtused ja nende kujunemine koolieelses

eas. Veisson, M. (Koost). (2010). *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 57–62). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.

Tuuling, L. (2017). Õuesõppe rakendamine lasteaias. Nugin, K. & Õun, T. (Koost). (2017).

Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias (lk 115–53). Tartu: Atlex.

Tuulik, M. (2017). *Ole siis hea laps*. Tallinn: Vali Press OÜ.

Ugaste, A. (2017). Laps ja mäng. Nugin, K., & Õun, T. (Koost). (2017). *Õppe- ja*

kasvatustegevus lasteaias (lk 201–210). Tartu: Atlex.

Vapper, T. (2017a, 1.sept). Parksepa lasteaia lapsed saavad oma aias näpud

mulda pista. *Õpetajate Leht*. Külastatud aadressil

<http://opleht.ee/2017/09/parksepa-lasteaia-lapsed-saavad-oma-aias-napud-mulda-pista/>

Vapper, T. (2017b, 15. det) *Õpetajate Leht*. Ununema kippuvad oskused ehk Mida teha

õues, kus puudub arvutiekraan?. Külastatud aadressil

<http://opleht.ee/2017/12/ununema-kippuvad-oskused-ehk-mida-teha-oues-kus-puudub-arvutiekraan/>

Voolaid, P., Järv, R., & Ots, L. (2018). *Kes otsib see leiab. 1111 Eesti vanasõna selgituste ja kommentaaridega*. Tallinn: Rahva Raamat.

Windsperger, U. (2017). *Permakultuuri käsiraamat*. Tallinn: Post Factum.

Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisad

Lisa 1. Tegevus „Kriibin-kraabin kokku lehti, millest hiljem loomad tehti“.

Tegevuse toimumise aeg

- Oktoober

Tegevuse eesmärk

- Laps harjutab reha käsitlemist.
- Laps teab ohutusnõudeid.
- Laps arvestab kaaslastega ja teeb koostööd.
- Laps tunneb ära enamlevinud lehtpuude lehed.
- Laps kasutab loovalt olemasolevaid materjale.

Ettevalmistused

- Õpetaja on palunud lastel kokkulepitud päevaks kodust kaasa võtta reha ja töökindad, ning paigutada need ettenäidatud kohta. Võimalusel muretseb lasteaed sobivas pikkuses rehad ja laste töökindad.
- Lastega on vesteldud jätkusuutliku toidu kasvatamisest. Lapsed teavad, et taimed vajavad kasvamiseks väetist, mida saab toota lähiümbruse aiapäikidest.
- Varutud on korduvkasutatavad kotid kokku riisunud lehtede tarvis.
- Õue lauale on janu kustutamiseks pandud joogivesi ja topsid.
- Õpetajal on otsitud luuletus ja mõeldud sõnade saateks liigutused.
- Lastele vaatlemiseks ja uurimiseks on õpetaja korjanud õuealal leiduvate puude ja põõsaste lehti.
- Mänguvahendite valmistamine.
- Õueala või õuesõppe paviljoni laudadele/pinkidele on valmis pandud erinevad kuivatatud puulehed, paber, PVA liim, liimipintslid ja käärid lehelooma meisterdamiseks.
- Õpetajal on meisterdatud mõned näidised.

Tegevuskoha kirjeldus

Tegevus toimub lasteaia õuealal.

Vahendid

- rehad
- töökindad

- korduvkasutatavad kotid
- mänguvahendid (lamineeritud puulehed, nõõrijupid, kaks mängu jaoks sobilikuks muudetud täringut)
- joogivesi, topsid, vahepala
- lauad
- paber
- käärid
- PVA liim
- liimipintslid
- erinevate puude kuivatatud lehed

Tegevuse kirjeldus

- Lapsed kogunevad õuealale kokku lepitud kohta ringi.
- Õpetaja räägib, et kavas on puhastada õue ala maha langenud lehtedest, mida hiljem kasutatakse kõrgpeenra kasti täiteks.
- Loetakse luuletust koos liigutustega.

Lehti, lehti langeb puult

(imiteeritakse lehtede langemist, liigutades käsi koos sõrmedega ülevalt alla),

pilved taevas täis on tuult

(üleöstetud käsi liigutatakse küljelt küljele),

lapsed koos on puude all

(võetakse kätest kinni),

kirju lehesaju all

(kükitatakse kätest lahti laskmata) (Jakobson, T., 2009).

- Ühiselt vaadeldakse ja uuritakse õuealal leiduvate puude lehti.
- Lastele näidatakse erinevaid rehasid (raudreha, plastmassreha, muruluud) ja räägitakse, et reha on tööriist millega saab teha erinevaid töid. Lapsed arvavad ja räägivad oma kogemustest, milliste tööde tegemisel saab rehasid kasutada.
- Õpetaja räägib lastele, et reha ebaõige kasutamine raskendab tööd, võib olla ohuks kaaslastele ja iseendale ning kahjustada taimi.
- Õpetaja näitab lastele, kuidas reha õigesti hoida, milline on käte asend reha varrel.

- Lapsed hargnevad, panevad kätte töökindad, võtavad kokkulepitud kohast rehad ja näitavad töösündit, vajadusel õpetaja juhendab ja parandab. Tähelepanu tuleb pöörata ka vasakukäelistele lastele, kes võivad hoida reha teisiti.
- Lapsed paigutatakse riisutavale alale selliselt, et nad oleksid üksteisest ohutus kauguses.
- Õpetaja näitab lastele, kuidas kokku riisutud lehed kottidesse panna – tuleb teha koostööd kaaslasega ja üksteist abistada (üks laps hoiab kotti lahti, teine paneb lehed sisse).
- Märanguade peale lõpetatakse töö, puhastatakse rehad lehtedest ning kulust ja viiakse kokkulepitud kohta.
- Kotid lehtedega viiakse kõrgpeenrakasti juurde ootele.
- Soovi korral saavad lapsed janu kustutada valmis pandud veega.
- Töö tegevusse kaasatakse õpetaja-abi ja võimalusel lapsevanemaid.

Mäng „Hopsti! Ehk hüppa ja nimeta“. (Linnamägi, M., 2011, lk 43)

Nööridest märgitakse maha kaks kõrvuti olevat rada (nööri vahe ~ 0,5m, vahede arv 8-...). Igasse vahesse asetatakse üks lamineeritud puuleht. Leheliikide järjestus ei ole oluline, kuid oluline on, et mõlemal rajal on võrdsel arvul puulehti ja -liike. Mängus võib kasutada enamlevinud puude lehti (N: tamm, kask, pärn, pihlakas jne).

Mängijad jagatakse kahte võistkonda ja kolonnid seisavad raja esimese nööri taga. Esimesed mängijad veeretavad enda ees täringut ja mängija hüppab sulghüpetega täringul näidatud puuleheni. Hüpatel peavad nad nimetama kõiki puid mille lehtedest nad üle hüppavad. Jõudes näidatud leheni veeretatakse täringut uuesti. Raja lõppu jõudnud hüppaja jookseb tagasi oma kolonni juurde ja annab täringuga mängukorra järgmisele võistkonna liikmele. Puude lehtede nimetamise õigsust järgivad õpetaja ja mängukaaslased. Kui laps ei oska nimetada õiget puud, siis õpetaja abistab teda suunavate küsimustega (N: Mis on meie rahvuspuu?).

- Arutletakse tehtu üle ja õpetaja tunnustab kõiki osalejaid.
- Lastele pakutakse vahepala (õun, pirn, porgand vms) ja soovijad saavad janu kustutada.
- Õpetaja räägib, et lehti võib kasutada ka meisterdamiseks ning küsib lastelt, mida nende arvates lehtedest saab teha. Arutletakse loovalt võimalikke variante.

- Õpetaja näitab lastele lehtedest meisterdatud loomade pilte ja räägib, et kuivatatud lehti tuleb ettevaatlikult kasutada. Koos uuritakse millistest lehtedest loomapildid on meisterdatud.
- Vaadeldakse laual olevaid lehti ja arutletakse milliseid leheloomi neist võiks teha.
- Lapsed meisterdavad ja vajadusel õpetaja suunab ning abistab.
- Pärast meisterdamist töökoht korrastatakse.
- Meisterdatud leheloomi demonstreeritakse kaaslastele, kes püüavad ära arvata, millise loomaga on tegemist.

Tegevuse lõppu on lisatud joonised tegemistest.

Kasutatud kirjandus:

Jakobson, T. & Talinurm, M. (koost.). (2009). *Liisusalmid ja lasteriimid. Liisusalvide ja lasteriimide kasutusvõimalused lasteaia õppe- ja kasvatustegevustes* (lk 22). Tallinn: Ilo.

Linnamägi, M. (2011). Hopsti! Ehk hüppa ja nimeta. Järvela, G. (koost.). (2011). *Õuesõppe mängude kogumik* (lk 43). Tartu: Ecoprint.

Soovitatud õppematerjal:

Animal Leaf Craft (s.a.). Külastatud aadressil <http://mobsea.com/Fall-Crafts-for-Kids/Animal-Leaf-Craft>

Art and craft for kids DIY creative ideas 002 (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.pinterest.com/pin/559220478712154449/>

Joonis 1. Lehtede riisumine – koostöö (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 2. Valed töövõtted (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 3. Õiged töövõtted (Töö koostaja erakogu, 2018).

Lisa 2. Tegevus „Sihka-sahka saag teeb tööd“

Tegevuse toimumise aeg

- November.

Tegevuse eesmärk

- Laps harjutab sae ja oksakäärde käsitlemist.
- Laps oskab arvestada ohutusnõuetega.
- Laps oskab saagida/lõigata kokkulepitud pikkusega oksad.
- Laps tutvub kõrgpeenra täitmisega.

Ettevalmistused

- Õpetaja tutvub saagidega ja permakultuuri põhimõtetega.
- Lastega on vesteldud jätkusuutlikul viisil toidu kasvatamisest. Lapsed teavad, et taimed vajavad kasvamiseks väetist, mida saab toota permakultuuri põhimõtet arvestades lähiümbruse aiapäikidest nagu viljapuude oksad, lehed ja kulu.
- Varasemalt on tutvutud mõõtevahenditega, mõõtühikutega ja harjutatud mõõtmist kokkulepitud mõõtevahendiga, milleks on 50cm pikkuseks lõigatud nõõrijupid.
- Erinevad saed on kokku laenatud ja paigutatud vaatlemiseks sobivasse kohta (õuesõppe paviljoni sein, kivitee vms), läheduses asub saepukk.
- Kõrgpeenrakastid ostetakse või palutakse nende valmistamiseks abi kohalikult koolilt või kogukonnalt. Kastide mõõdud sõltuvad kohalikest tingimustest.
- Peenrakastide täiteks on kohalikelt talunikelt küsitud põhku, sõnnikut ja mulda. Õuealalt on kokku riisunud lehed ja kulu ning pandud korduvkasutatavatesse kottidesse.
- Videofail saemuusikaga on salvestatud nutiseadmesse.
- Õpetaja tutvub mänguga „Rästik ja nastik“ ja teeb mängu juhendis endale muudatused.
- Õpetaja-abi informeeritakse tegevuse käigust ja palutakse võimalusel appi lapsevanemaid.

Tegevuskoha kirjeldus

Tegevus toimub lasteaia õuealal, kuhu on eelnevalt paigaldatud kõrgpeenrakastid, mille täitmiseks sobivad lehtpuudelt lõigatud oksad, õueala koristamise käigus kokku riisunud puulehed ja kulu, talunike käest saadud kõdusõnnik, põhk ja muld. Peenrakastide paigutamisel tuleb jälgida päikese liikumist ja vältida varju.

Vahendid

- kõrgpeenrakast
- erinevat liiki saed – vukssaag, kahemehesaag, metallisaag, vibusaag, mootorsaag
- saepukk
- oksakäärid ja -saed
- töökindad vastavalt osalejate arvule
- 50cm pikkused nõõrijupid okste pikkuse mõõtmiseks
- markerid
- lehtpuu oksad, puulehed, kulu, põhk, kõdusõnnik, muld
- nutiseade videofaili vahendamiseks

Tegevuse kirjeldus

- Õpetaja räägib lastele saest kui tööriistast ja tutvustab erinevaid sae liike, mis võimaldavad teha erinevaid töid.
- Lastel on võimalus ohutust arvestades katsuda saehambaid ja veenduda, et tegemist on teraga, mille käsitsemisel tuleb olla väga ettevaatlik. Vaadeldakse ja nimetatakse saehamba kuju (kolmnurk), proovitakse saepukil saagimist kahemehesaaga, peale mida õpetaja kutsub lapsed mängima „Saagimise“ mängu.

Mängu käik (idee: Raadik, S. 2009)

Lapsed jaotatakse kahte võrdsesse kolonni. Seistakse kahes kolonnis üksteisest käsivarre kaugusel. Kui õpetaja hüüab „Sae“, siis jooksevad mõlema kolonni viimased lapsed „saagides“ ehk siksakitades läbi oma kolonni esimesteks. Kohale jõudes tõstab jooksja käe ja annab sellega kolonni viimasele lapsele märku jooksu alustamiseks. Mängitakse seni, kuni kõik lapsed on „saaginud“ ja võidab „Kiirem Saag“ ehk see kolonn, kelle liikmed lõpetasid esimesena.

Õpetaja viib lapsed oksahunniku juurde, näitab töövahendeid ja -võtteid.

- Töövahendite käsitlemise ja ohutusnõuete tutvustus. Õpetaja demonstreerib käte ja jalgade õiget tööasendit. Isiklikud kindad asendatakse töökinnastega.
- Lapsed jaotatakse saagijateks, lõikujateks ja okste vedajateks. Laps mõõdab nõoriga õige pikkuse ja märgistab lõikejoone koha markeriga. Oksad saetakse ja lõigutakse kokkulepitud pikkusesse. Peenemad oksad tükeldatakse oksakääridega, jämedamad oksad saetakse. Saagimise hõlbustamiseks toetatakse oksa peenrakasti servale. Vedajad lapsed asetavad valmislõigatud oksatükid peenrakasti põhja. Õpetaja jälgib, et kõik lapsed saavad proovida erinevaid töövahendeid ja vajadusel abistab.
- Saagimise ja lõikamise järgselt viivad lapsed tööriistad kokkulepitud kohta. Kõik tegevused toimuvad täiskasvanute järelevalve all ja ohutuse mõttes mootorsaage käima ei panda.
- Arutletakse kasti täitmise järgmiste etappide üle. Ühiselt tõstetakse lehekotid kasti servale ja lehed laotatakse võimalikult ühtlase kihina okstele. Tühimike vältimiseks tambivad lapsed täidise jalgadega kinni. Järgmiste kihtidena laotatakse sõnnik ja põhk. Lõpuks kaetakse peenar mullakihiga.
- Kogunetakse ja vahetatakse kindad. Räägitakse tehtust, töö käigus ilmnenud raskustest ja saadud kogemustest ning emotsioonidest.
- Õpetaja räägib lastele, et tööriistade kasutusoskused ja -võimalused vähenevad, sest inimesed elavad rohkem korterites ning sellist elu, kus käsitsi tehtavate tööde osakaal on väike. Puuduvad oskused tööriistu käsitseda. Näitena tööriista mittesihipärasest kasutamisest pakub õpetaja vaatamiseks videofaili saemuusikast.

Tegevuse lõppu on lisatud joonised tegemistest.

Kasutatud allikad:

Raadik, S. (2009). Rästik ja nastik. *Õpime õues mängides* (lk 23). Tallinn: Ilo.

Soovitatud õppematerjal:

Saed. Puidu käsitsi töötlemise tehnoloogia (s.a.). Külalastatud aadressil https://e-ope.khk.ee/ek/2009/puidu_kasitsitootlemise_tehnoloogia/materjalid_ja_kasitooriistad/kasitooriistad/Saagide_liigid.pdf

Somewhere Over The Rainbow - Musical saw - Serrucho musical. (2012). Külastatud aadressil <https://www.youtube.com/watch?v=Hm1vUU52JAE>

Windsperger, U. (2017). *Permakultuuri käsiraamat. Nutikas planeerimine ja jätkusuutlik aiandus.* Kirjastus: Post Factum.

Joonis 1. Tööriistade kasutamine (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 2. Okste paigutamine peenrassa (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 3. Lehtede paigutamine peenrassa
(Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 4. Lehtede paigutamisel tehtav koostöö
(Töö koostaja erakogu, 2018).

Lisa 3. Tegevus „Seemnes on taime elu“

Tegevuse toimumise aeg

- Detsember.

Tegevuse eesmärk

- Laps uurib ja kirjeldab erinevaid seemneid.
- Laps häälib ja laob sõnu.
- Laps katab orava kujutise ühtlase plastiliini kihiga.
- Laps paigutab seemned loovalt orava kujutisele.

Ettevalmistused

- Õpetaja valib seemned laste tegevuseks suuruse, kuju ja värvi järgi, arvestades mitmekesisust.
- Lastega on harjutatud sorteerimist erinevate sorteerimisaluste – kuju, suuruse ja värvi järgi.
- Harjutatud on sõnade häälimist ja ladumist liikuvasse aabitsasse.
- Õpetaja on tegevuseks varunud pehme ühevärvilise kanga tükid, vastavalt laste arvule topsid seemnete paigutamiseks (kodujuustu vms), taimede nimetustega lipikud (tegevuses kasutatavad), liikuvad aabitsad, kartongist orava kujutised, sobivat värvi plastiliini ja seemneid.
- Õpetaja valmistab ette tabeli laste nimedega, kuhu pannakse kirja vestluse käigus laste arvamused seemnest võrsuva taime ja vilja kohta.
- Õpetaja on palunud vanematelt kõrvitsaseemneid, õunaseemneid on saadud vahepaladeks pakutavate õunte puhastamisel, muud seemned on varutud vastavalt võimalustele.
- Õpetaja otsib seemne kasvamisest taimeks tutvustava video.
- Tegevusse on kaasatud õpetaja-abi.

Vahendid

- lauad
- kangas (ühevärviline)
- topsid
- õun, tomat
- lõikelaud

- terav nuga
- lipikud taimede nimetusega, mille seemned on laual
- kurgi, tilli, herne, redise, kõrvitsa, peedi, oa, tomati, päevalille seemned
- tabel laste nimedega
- kartongist orava kujutised
- plastiliin
- seemned plastiliinile paigutamiseks
- arvuti või nutitahvel

Tegevuse kirjeldus

- Lapsed kogunevad ringi ümber laua, mille peal on riidetükk erinevat liiki seemnetega.
- Õpetaja loeb sissejuhatuses luuletuse väikesest seemnest.

Mul on pihus väike seeme.

Mida sellest seemnest teame?

Küpses vili, seeme sees,

korjas toitaineid väike mees.

Nüüd uueks eluks ongi valmis

niiskust, soojust ainult tarvis.

Õöd ja päeva, mulda ka –

võibki seeme kasvada.

- Peale luuletuse lugemist lõikab õpetaja õuna ja tomati pooleks ning näitab lastele, kus asuvad vilja seemned. Ta räägib lastele, et seeme on looduse ime, mille sees on uue taime kasvamiseks vajalik jõud ja tarkus.
- Vaadeldakse lauale asetatud seemneid, mida ühiselt kirjeldatakse ja nimetatakse. Laual asuvate seemnete hulgas on ka need seemned, mida lapsed hakkavad sorteerima. Lapsed tõmbavad lipikutega loosi, millel on kirjas, missuguse taime seemned tuleb topsi sisse koguda. Lapsed sorteerivad seemneid, vajadusel õpetaja abistab ja kinnitab valiku õigsust. Sorteerimise lõpetanud laps ütleb, millise tunnuse (kuju, värv, suurus) järgi ta oma seemned leidis.
- Lapsed oletavad, kui suur taim ja vili võiks tema loositud seemnest kasvada. Arutletakse selle üle, kas seemne suurus mõjutab taime ja vilja suurust.

- Õpetaja märgib laste oletused tabelisse, kuid ei kommenteeri neid. Oletuse paikapidavuse kontroll teostatakse sügisel saagi koristamise käigus.

Mäng „Sõnaema ja lapsed“ (idee: Raadik, S. 2009).

Mängijad on ringis. Üks laps ütleb taime, mille seemned ta otsis, nimetuse. See nimetus saab „sõnaemaks“, kes otsib oma „lapsi“. Teised mängijad peavad ütleva selle sõna algushäälikuga algavaid sõnu, mis saavadki „lasteks“. Näiteks: „sõnaema“ on tomat, „lasteks“ taks, tuba, tool jne.

Lapsed häälivad ja laovad liikuvasse aabitsasse sõnamängust vabalt valitud sõnade perekonna.

- Virgutuseks imiteerivad lapsed seemne kasvamist taimeks (kükitatakse, tõustakse aeglaselt püsti sirutusasendisse, korratakse mitu korda).
- Iga laps saab kartongist orava kujutise, mille katab sobivat värvi plastiliiniga. Seejärel vajutab ta kõrvitsa ja õuna seemned karvastikule iseloomulikult plastiliinile.
- Töö lõpetanud laps viib oma seemneorava kokkulepitud paika ja korrastab oma töökoha.
- Lõpuringis räägitakse tehtust ja vaadatakse videot kuidas seemnest kasvab taim.

Tegevuse lõppu on lisatud näidis seemnetööst..

Kasutatud allikad:

Raadik, S. (2009). Sõnaema ja lapsed. *Õpime õues mängides* (lk 63). Tallinn: Ilo.

Soovitatud õppematerjal:

Bean Time-Lapse - 25 days / Soil cross section. (2018). Külastatud aadressil

<https://www.youtube.com/watch?v=w77zPAatVTuI>

Joonis 1. Orav (Töö koostaja erakogu, 2018).

Lisa 4. Tegevus „Mida külvad, seda lõikad“ (Eesti vanasõna).

Tegevuse toimumise aeg

- Märts

Tegevuse eesmärk

- Laps teab, et taime kasvamiseks on vaja seeme mulda panna.
- Laps harjutab seemnete külvamist.
- Laps tunneb külvamiseks vajalikke vahendeid ning õpib neid käsitsema.
- Laps teab, et muld, vesi, valgus ja soojus on taimede kasvamiseks vajalikud.
- Laps arvestab kaaslastega ja teeb koostööd.

Ettevalmistused

- Õpetaja on palunud lastel kokkulepitud päevaks kaasa võtta väikesed purgid katse jaoks.
- Õpetajal on otsitud video seemnete külvamisest ja pikeerimisest.
- Õpetaja on eelnevalt uurinud, kuidas erinevaid seemneid külvata.
- Õpetajal on ostetud herne, madalakasvuliste paprikate ja tomatite seemned, plastist või turbast külvikassetid ning külvimuld.
- Koostöös vanematega on kogutud jäätisepulki.
- Varjualuses või tuulevaikses kohas on laudadele valmis pandud külvamiseks vajalikud vahendid.
- Õpetaja on mõelnud liikumismängu porgandiga.
- Valmis on otsitud liikumismänguks sobilik muusikapala ja vahend selle esitamiseks.
- Välja on printitud ja ära lamineeritud värvilised köögiviljapildid.
- Köögiviljapildi joonistamiseks kiviteel või asfaldil on märgistatud iga lapse tegevuskoht.

Tegevuskoha kirjeldus

Katse herne idanemisest tehakse rühmaruumis, kus toimub ka video vaatamine seemnete külvamisest. Jätkutegevus toimub lasteaia õuepaviljonis või tuulevaikses kohas õuealal. Köögiviljapilte joonistatakse kivi- või asfaltteele, kuhu on kriidiga maha märgitud iga lapse koht. Liikumismängu mängitakse murul.

Vahendid

- arvuti või nutitahvel video vaatamiseks

- purgid
- köögi- või tualettpaber
- vesi
- pihustiga pudel või väike kastekann
- herne, madalakasvuliste paprikate ja tomatite seemned
- külvimuld
- turbast või plastist külvikassetid
- jäätisepulgad
- väike kühvel
- porgand
- muusikapala mängu jaoks
- vahend muusikapala esitamiseks
- lamineeritud köögiviljapildid
- värvilised tänavakriidid

Tegevuse kirjeldus

- Lapsed kogunevad rühmaruumi laudade taha ja asetavad enda ette kodust kaasa võetud purgi.
- Õpetaja näitab lastele, kuidas panna purgi sisse köögi- või tualettpaberit, ja kuidas paigutada herneseemneid, et neid oleks katse käigus võimalik jälgida. Katsepurgi sisse asetatud paber kastetakse/pritsitakse märjaks, et kindlustada seemne idanemiseks vajalik niiskus (Scott, P., 2002).
- Lapsed täidavad oma katsepurgid ja asetavad need aknalauale jälgimiseks.
- Arutletakse, kaua seeme idaneb ja mida on idanemiseks vaja.
- Vaadatakse videofilme seemnete külvamise kohta ning lapsed sõnastavad seemne idanemiseks ja taime kasvamiseks vajalikud tingimused.
- Riietatakse jätkutegevuseks ja minnakse seemneid külvama.
- Õpetaja näitab väikese kühvli abil külvikassetide täitmist mullaga, tihendamist, sõrmega augu vajutamist (~1 cm), seemne asetamist auku, külviaugu silumist ja mulla niisutamist pihustipudeli abil
- Lapsed sooritavad näidatud tegevused ja külvavad paprika ning tomati seemneid.
- Oma külvikasseti tähistab laps jäätisepulkadega, millele ta kirjutab oma nime ja külvatud paprika ning tomati sordi nimetuse.

- Külvikassetid viivad täiskasvanud rühmaruumi lõunapoolsele aknalauale.

Mäng „Kiire porgand“. (omalooming)

Lapsed seisavad ringis kõrvuti. Muusika hakkab mängima. Porgandit antakse ringis käest kätte edasi. Muusika katkedes porgandi liikumine peatub. Porgandit hoidva lapse paremal käel seisev kaaslane peab ütlema ühe liikumistegevuse (näiteks: 10 kükki, 5 käte kõverdust, jooks ümber maja ...jne), mida porgandi hoidja peab tegema. Peale liikumistegevuse sooritamist läheb mäng edasi. Muusikat mängib ja peatab õpetaja. Vältimaks mängu venimist ja paigalseisu, teeb õpetaja muusikapausid võimalikult sageli.

- Mängu lõppedes laseb õpetaja lastel valida tagurpidi pööratud piltide seast ühe, millel kujutatud köögivilja peab laps nimetama, ütlema, milleks teda kasutada saab ja joonistama värviliste kriitidega kivi- või asfaltteele.
- Joonistamise lõpetanud laps saab loa mängima minna, kuid naaseb õpetaja juurde kokkulepitud märguande peale (näiteks: kelluke, vile vms).
- Vaadatakse koos köögiviljadest valminud joonistusi ja arutletakse sellel päeval tehtu üle.
- Köögiviljade joonistuste näitus jääb avatuks kõigile ning välditakse nendel kõndimist.

Tegevuse lõppu on lisatud joonised tegemistest.

Soovitatud õppematerjal:

Bone, E. (2018). *Kõik algab seemnest...: kuidas kasvab toit*. Tallinn: Koolibri.

Horticom Eesti. (2016). Seemnete külvamine. Külastatud aadressil

<https://www.youtube.com/watch?v=OthSpndPBRs>

Külvihoog koputab uksele. (2020). Külastatud aadressil

<http://horticom.ee/blogi/kulvihooaeg-koputab-uksele>

MaalehtEE. (2010). Seemnete külvamine. Külastatud aadressil

<https://www.youtube.com/watch?v=uOTNAnVn3yA>

Nilsdotter, G., & Rönnblom, E. (1998). *Laste oma aiaraamat*. Tallinn: Sinisukk.

Scott, P. (2002). *200 võimalust igavusest jaagu saada* (lk 36). Tallinn: Koolibri

Uрман, K. (s.a.) Külvikasset ja selle ettevalmistamine külviks. Külastatud aadressil

http://ak.rapina.ee/katrinu/gen_paljundamine/klvikasset_ja_selle_ettevalmistamine_klviks.html

Seemnete külvamine ja külvikastid (s.a.). Külastatud aadressil

<https://www.bauhof.ee/et/aiaparadiis-seemnete-kulvamine-ja-kulvikastid>

Joonis 1. „Kiire porgand“
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 2. Seemned mulda
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 3. Sildistatud külvikastid
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 4. Katse hernestega
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Lisa 5. Tegevus „Seest siiruviruline, pealt kullakarvaline?“

Tegevuse toimumise aeg

- september

Tegevuse eesmärk

- Laps mõistab projekti „Väikese aedniku aastaring“ protsessi.
- Laps koristab saagi ja valmistab peenrad ette uueks aastaringiks.
- Laps harjutab ohutult noaga lõikamist.
- Laps saab hakkama kartuli täitmisega juhiste järgi.
- Laps tunneb rõõmu taaskohtumisest rühmakaaslastega.

Ettevalmistused

- Õpetaja on saatnud kutsed kokkusaamiseks ja saagi koristamiseks lastele, kes kevadel lõpetasid kooliks ettevalmistava rühma (nädalavahetus).
- Lastel on palutud kaasa võtta terava otsaga noad, töökindad, ämbrid ja jooginõud.
- Eeldatavalt on lapsed osalenud tegevustes: „Kriibin-kraabin kokku lehti, millest hiljem loomad tehti“; „Sihka-sahka saag teeb tööd“; „Seemnes on taime elu“; „Mida külvad, seda lõikad“.
- Õppeaasta jooksul on kompostitud jäätmeid.
- Peenra juures on valmis ämbrid, käsihargid ja kühvlid.
- Trükkimiseks on kartulid, värvid, kirjutusalused ja paberid.
- Takistusrada on ette valmistatud: mõistatusi ja köögiviljapilte on trükitud ning lamineeritud igale lapsele üks; varutud on kaks ämbrit, kaks lusikat, kaks paari meeste kummikuid ja neli kartulit.
- Tegevuskohas on lauad toiduainete jaoks.
- Õpetajal on ostetud munad, peekonikuubikud, sool ja tükeldatud foolium (u 30x30cm), taskukartuli tarvis.
- Taskukartuli valmistamiseks on vajalikud toiduained (koorega kartul keeta poolpehmeks), nõud ja küpsetamiseks lõkkematerjal/grill.
- Peenral kasvavast piparmündist on joomiseks maitsevesi.
- Nõudes on kätepesuvesi, käterätikud.
- Tegevusse kaasatakse kõik rühma töötajad.

Tegevuskoha kirjeldus

Tegevus toimub lasteaia õuealal ja peenrakasti ümbruses. Takistusraja jaoks on vajalik piisava suurusega muruplats, taskukartuli valmistamiseks lõkkekoht või grill.

Vahendid

- kutsed
- noad
- töökindad
- jooginõud
- kompostimuld
- ämbrid
- käsihargid
- kühvlid
- toored (suured, pestud) ja eelkeedetud kartulid
- väikesed piparkoogivormid ja köögipaber
- guaššvärvid, värvipaletid ja pintslid
- kirjutusalused, millele on kinnitatud paksem joonistuspaper
- lamineeritud mõistatused
- lamineeritud köögiviljade pildid
- metallist lusikad (kaks suurt teatejooksuks ja väikesed vastavalt laste arvule)
- meeste kummikud (kaks paari)
- lauad
- foolium (tugevam ja laiem)
- kauss (taskukartuli täidise jaoks)
- kahvel (muna lahti kloppimiseks ja täidise segamiseks)
- taskukartuli täidis (munad, peekonikuubikud, sool)
- lõkkease/grill
- lõkkepuud/grillsüsi
- tikud
- piparmünt
- joogi- ja kätepesuvesi
- käterätikud

Tegevuse kirjeldus

- Õpetaja tervitab lapsi. Räägib, et aastapikkune töö on kandnud vilja ja on saagikoristamise päev, mille käigus hinnatakse kevadel tehtud oletusi taimede ja nende viljade suuruse kohta.
- Arutledes jaotatakse ülesanded, kaalikate, kartulite, porgandite, peetide koristamiseks, peenarde korrastamiseks ja kompostrist mulla toomiseks. Õpetaja räägib ohutusnõuetest ja töövahendite käsitlemisest. Pannakse kätte töökindad.
- Saagi koristajad võtavad juurviljad üles ja lõikavad ära nende pealsed.
- Peenra korrastajad puhastavad peenra võimalikest umbrohtudest ja kobestavad käsihargiga pinna.
- Saagi koristajad laotavad pealsed peenrale laiali. Suuremad pealsed tükeldatakse noaga.
- Mulla toojad kühveldavad kompostrist toodud mulla ühtlase kihina pealsetele ja tasandavad käsihargiga peenra.
- Koristatud saak pannakse liigiti kuhjadesse, et lapsed saaksid need koju minnes kaasa võtta (soovi korral võivad lapsed juurviljad anda lasteaia kööki).
- Tööriistade korrastamine ja kätepesu.
- Õpetaja süütab lõkke (grill süüdatakse peale kartulitrüki tegemist).
- Lapsed võtavad aluselt toore suure kartuli, meelepärase piparkoogivormi, oma noa ja otsivad endale sobiliku koha töötamiseks.
- Õpetaja näitab lastele kartulitempli tegemist ja sellega trükkimist:
  - ✓ kartul lõigata pooleks;
  - ✓ piparkoogivorm suruda u 1cm ulatuses kartuli lõikepinna sisse;
  - ✓ hoida vormi kartulis ja lõigata noa otsaga vormi ümber ära kiht kartulit;
  - ✓ tekib tempel, millega trükitakse;
  - ✓ kartulitempel asetada köögipaberile lõikepind allapoole;
  - ✓ kuivanud tempel katta guaššvärviga;
  - ✓ värvine tempel suruda paberile;
  - ✓ tegevust korrata loovalt erinevate värvide ja vormidega.
- Lapsed valmistavad endale templeid ja kujundavad pildi, mille jätavad lauale kuivama. NB! Jälgida ja vajadusel õpetada õiget noahoidu!
- Lapsed valmistavad küpsetamiseks ette taskukartuli.

Taskukartul (2-le):

2 piklikku kartulit (natukene eelkeedetud);

1 muna;

u peotäis suitsu- või soolapeekonikuubikuid;

sool, pipar;

foolium (tugevam).

Võta üks paras kartul inimese kohta. Lõika kartul pooleks nii, et tekib kaas. Õnesta kartul seest tühjaks ning lõika pool kartuli sisu väikesteks tükkideks ja sega peekonikuubikutega.

Klopi muna lahti, lisa kartuli ja peekoni tükid ning maitseained. Vala segu õnestatud kartulitesse, pane kaas peale ja paki fooliumi sisse. Aseta kartulid sütele, kus hoia neid vahepeal ümber keerates 15-20 minutit.

NB! Peale kohesöömise sobib taskukartul suurepäraselt külmalt ja sobib taskusse pistmiseks ning vahepalaks, kui nälg näpistama kipub.

- Taskukartuli küpsemise ajal jaotatakse lapsed takistusraja läbimiseks kahte võistkonda (paariks loe; liisusalm jne).

Takistusrada (läbitakse teatevõistlusena, mis koosneb kolmest osast õpetaja valitud pikkuses)

1. Mõistatused.

Mõistatuse kõõgiljadest tõmbab laps loosi teel esimeses punktis oleva õpetaja käest. Mõistatuste vastused on laotatud murule piltidena läbiseegi. Laps loeb mõistatuse, otsib õige vastuspildi, edasiliikumiseks annab loa punktis olev õpetaja, kes jälgib vastuse õigsust. Nt: Kas sa väikseid taskuid tead, mis laste meelest on nii head? Rohelised seest ja pealt, maitsvad pärlid leiad sealt. Vastus: hernekaunad. (Saimre, T. 2017).

2. Kartulijooks.

Vahendid on asetatud maha. Laps võtab lusika, asetab sellele kartuli, jookseb järgmise punktini. Kui kartul kukub maha, jääb võistleja seisma, asetab kartuli tagasi lusikale ja jookseb edasi. Järgmise punkti jõudes, asetab võistleja lusika ja kartuli maha.

3. Harjutus varvastele.

Punkti jõudes vahetab laps oma jalatsid suurte meeste kummikute vastu. Jookseb ümber kokkulepitud märgi, vahetab jalanõud, võtab maast lusika, asetab sellele uuesti kartuli, jookseb kartulijooksu alguspunkti, asetab kartuli ja lusika maha ning jätkab jooksu oma võistkonnani, kus annab teatevahetuse plaksuga üle.

Võisteldakse nii kaua, kui mõlemad võistkonnad on takistusrajad läbinud. Võidab kiirem!

- Taskukartulid veeretatakse sütelt puutoki abil, grillil kasutatakse tange.
- Kartulipakid jäetakse jahtuma u 5 minutiks, mille jooksul pestakse uuesti käed.
- Taskukartuli nautimise ajal meenutab õpetaja aasta jooksul tehtud aiatöid ja lapsed räägivad oma esimestest koolikogemustest.
- Koju minnes saavad lapsed kaasa kartulitrükis tehtud pildi ja soovi korral peenralt koristatud köögivilju.

Tegevuse lõppu on lisatud joonised tegemistest.

Kasutatud kirjandus:

Saimre, T. (koost.) 2017. *Mõistatused, vanasõnad, kõnekäänud* (lk 48). Tallinn: Koolibri.

Soovitatud õppematerjal:

Kartulitrükk. (s.a.) Külastatud aadressil

https://eope.khk.ee/oo/evoti/tekstiilide_kaunistamine/kartulitrkk.html

Kartulitrükk. (s.a.) Külastatud aadressil

<https://www.tlu.ee/opmat/tp/trykkimine/kartulitrkk.html>

Kons, A. (toim.) 2018. *Kõik algab seemnest...* Tallinn: Koolibri.

Nilsdotter, G. & Rönnblom, E. 1998. *Laste oma aiaraamat*. Tallinn: Sinisukk.

TAI. 2014. *Minu köögiviljaaed. Nuputamisvihik lastele. Mõistatusi ja lugusid köögiviljadest*.

Külastatud aadressil https://intra.tai.ee//images/prints/documents/14111344439_

[Minu_koogiviljaaed_EPKK_2014.pdf](#)

Joonis 1. Ise kasvatatud vili
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 2. Kartulitrükk
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 3. Taskukartul sütel
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 4. Taskukartul sütel
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Lisa 6. Küsimustik ekspertidele

Lugupeetud ekspert!

Olen Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava ekstern Monika Sule. Kirjutan bakalaureusetööd teemal „*Abimaterjal õpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks 6-7aastaste lastega ühe Tartumaa lasteaia näitel*“.

Töö eesmärgiks on luua abimaterjalid õpetajatele kõrgpeenarde rajamiseks. Palun Teie eksperthinnangut ja tagasisidet, et vajadusel abimaterjale täiendada ja muuta. Tagasiside saamiseks palun, et Te vastaksite küsimustikule. Küsimustikust saadud andmeid kasutan oma bakalaureusetöös üldistatud kujul.

Taustaandmed

Kui pikk on Teie tööstaaž lasteaiaõpetajana?

Milline on Teie erialane haridus?

Kui tihti viite läbi õuesõppe tegevusi?

Kas ja mis põhjusel peate töökasvatust 6-7aastastele lastele oluliseks või mitteoluliseks?

Tegin läbi/ei teinud läbi praktilised tegevused 6-7aastaste lastega?

Küsimused koostatud abimaterjalide kohta

1. Mida arvate tegevuste kohta?

1) Tegevus „**Kriibin-kraabin kokku lehti, millest hiljem loomad tehti**“

Mida tooksite esile?

Mida ja kuidas muudaksite?

2) Tegevus „**Saag teeb tööd**“

Mida tooksite esile?

Mida ja kuidas muudaksite?

3) Tegevus „**Seemnes on taime elu**“

Mida tooksite esile?

Mida ja kuidas muudaksite?

4) Tegevus „**Mida külvad, seda lõikad**“

Mida tooksite esile?

Mida ja kuidas muudaksite?

5) Tegevus „**Seest siiruvääruline, pealt kullakarvaline?**“

Mida tooksite esile?

Mida ja kuidas muudaksite?

2. Kuidas hindate tegevuste eakohasust 6 – 7aastastele lastele? (Kui mõni tegevus ei vastanud eale, tooge eraldi välja.)

3. Kuidas hindate tegevuste vastavust RÕK-i õppe- ja kasvatustegevuste eesmärkidele?

4. Kui sobivaks hindate tegevuste mahtu ja arvu?

Kuidas hindate abimaterjalide vastavust tegevustes püstitatud eesmärkidele?

5. Kuidas hindate koostatud abimaterjalide arusaadavust ja vormistust?

6. Kuivõrd olid/on koostatud abimaterjalid abiks õpetajale lastega õuesõppe tegevuste läbiviimiseks?

7. Kuidas hindate tegevuste turvalisust?

8. Milliseid soovitusi annaksite veel abimaterjali täiustamiseks?

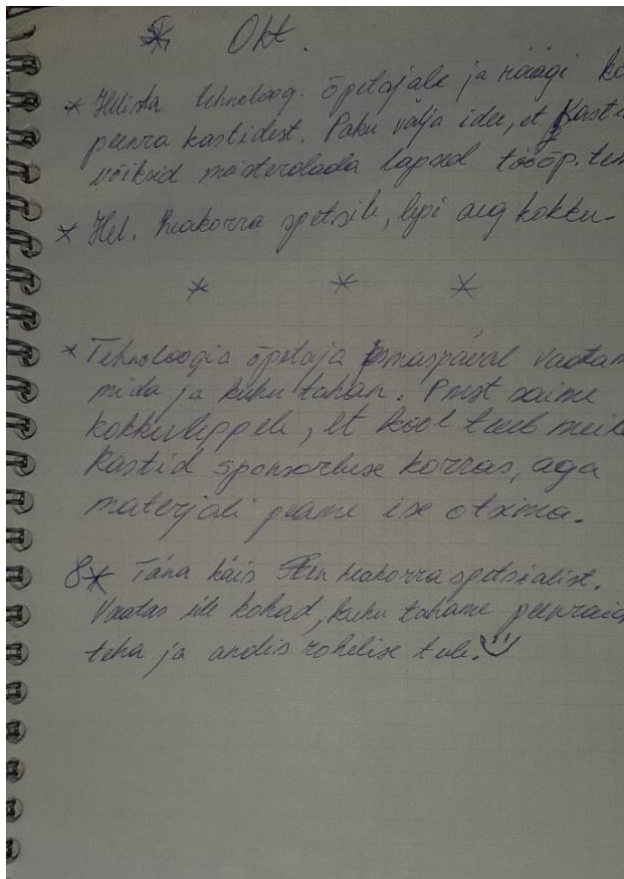
Täna, et vastasite küsimustikule.

Monika Sule

Telefon:

E-mail:

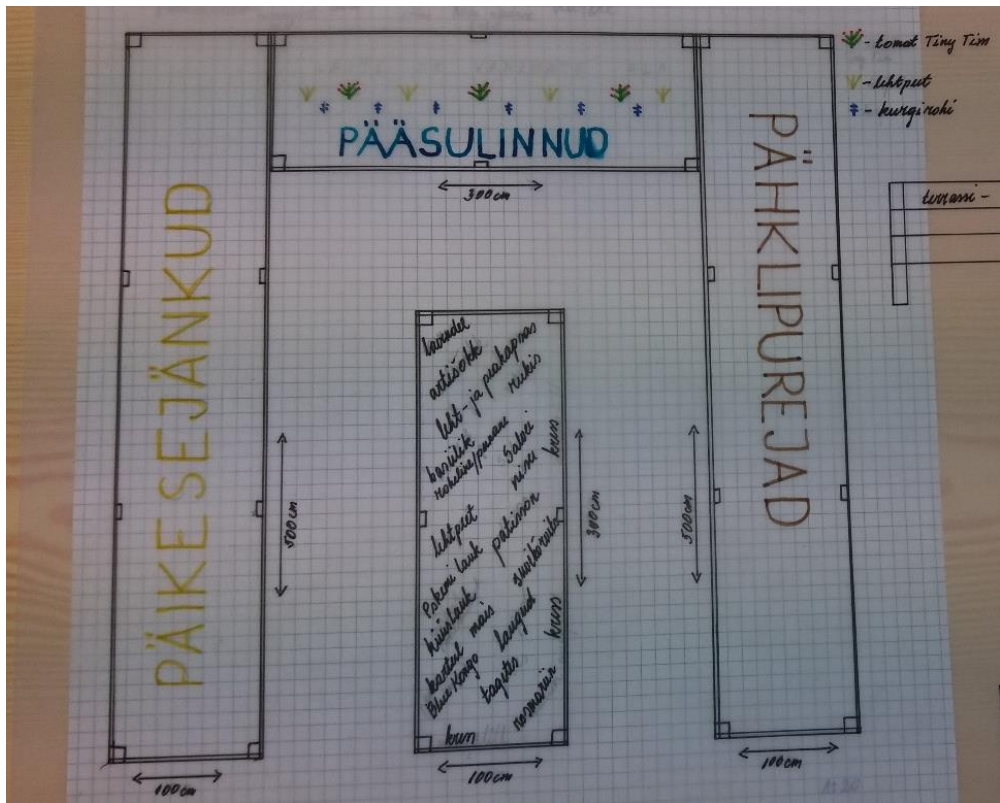
Lisa 7. Väljavõte uurija päevikust

Lisa 8. Joonised peenarde valmimisest

Joonis 1. Planeeritav peenarde asukoht (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 2. Planeeritavad kõrgpeenrakastid (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 3. Okste valimine peenrakasti tarvis (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 4. Okste kinni tallamine (Töö koostaja erakogu, 2018).

Joonis 5. Peaaegu valmis kõrgpeenar
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 6. Valmis kõrgpeenar
(Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 7. Projekti „Väikese aedniku aastaring“ raames valminud kõrgpeenrad (Töö koostaja erakogu, 2019).

Joonis 8. Sügisene peenar (Töö koostaja erakogu, 2019).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Monika Sule,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Abimaterjal lasteaiaõpetajale projekti „Väikese aedniku aastaring“ läbiviimiseks 6–7aastaste lastega ühe lasteaia näitel“, mille juhendaja on Marianne Olbrei, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Monika Sule

19. 05. 2020